
ESTNISKA REPUBLIKENS GEOGRAFI

AV

JONATAN GRUFMAN

UR YMER, TIDSKRIFT UTGIVEN AV SVENSKA SÄLLSKAPET FÖR ANTROPOLOGI OCH GEOGRAFI
ÅRG. 1923, H. 4.

Estniska republikens geografi.

Av **Jonatan Grufman.**

Då mina studier över Estniska republikens geografi härmed framläggas, vill jag uttala mitt tack till min mångåriga lärare i geografi, docent Sten De Geer. I stor tacksamhetsskuld står jag ock till Svenska sällskapet för antropologi och geografi, som ekonomiskt möjliggjort min år 1922 företagna studieresa. Ett tacksamt erkännande tillkommer även estniska såväl myndigheter som privata personer, med vilka jag under detta tvååriga arbete stått i förbindelse och som beredvilligt underlättat detsamma genom att förskaffa mig eljest svåråtkomliga men behöfliga statistiska och andra uppgifter, icke heller förglömmades dem, som stått till tjänst med översättningar från det svåra estniska språket.

*

Ur världskrigets stormar framträdde på den forna ryska statskroppens bekostnad en rad nya statsbildningar. En av dessa, Estland eller, som dess officiella namn lyder, Eesti Vabariigi (Estniska frihetsriket) blev autonomt i april 1917 och förklarade sig för självständig stat den 24 februari 1918.¹ Genom fredsfördraget med Ryssland i Dorpat den 2 februari 1920 och gränsförhandlingarna med Lettland den 6 juli samma år har det estniska statsterritoriets gränser blivit fastställda, gränsen mot Lettland dock icke i alla detaljer.²

Estland, vars areal uppgår till 46 500 kvkm eller m. a. o. jämförligt med Danmark, består av forna ryska guvernementet Estland jämte de fem nordligaste kretsarna av guvernementet Livland: Dorpat, Fellin, Pernau, Werro och Ösel. Härtill är fogat dels nordligaste hörnet av forna kretsen Walk, dels det av setukeserna — en kulturellt efterbliven estnisk befolkning — bebodda området av guvernementet Pskow, samt slutligen den smala remsa öster om Narowa av guvernementet Petersburg, vilken esterna i Dorpatfreden gjorde anspråk på visserligen i någon mån på grund av förekomsten av

¹ The baltic review, vol. I, nr 1, 1920, s. 22.

² Efter manuskriptets inlämnande till tryckning har gränsregleringen blivit helt genomförd.

estnisk bebyggelse inom detta område men framför allt av strategiska skäl — statens skydd mot öster. Den strategiska synpunkten har i hög grad varit bestämmande även för den del av estniska landgränsen, som fortsätter söder om Peipus, där gränsens sträckning delvis följer de estniska skyttegravslinjerna från kriget med Ryssland. Estlands gräns i söder bestämmas av språkgränsen. Beträffande Runö har från Lettland anspråk gjorts på denna ö, men då den alltid hört samman med Ösel, finna esterna ingen anledning att taga upp någon Runö-diskussion. Att ön bör tillhöra Estland är naturligt ur den synpunkten, att den härmed sammanföres med övriga svensksbygder i Baltikum.

Republiken framstår i fråga om sin arealutsträckning fördelaktigt med tanke på idealbilden för en stat, cirkelformen, vartill kommer, att Estland genom sin långa naturgräns, Östersjön och dess vikar i norr och väster samt Peipussjön i öster, äger ett ur såväl handelspolitisk som strategisk synpunkt gynnsamt läge. Av det estniska fastlandets gräns, 1 792 km, utgör sålunda landgränsen, sedan även Peipuskusten frånräknats, endast 485 km, varav 356 km faller på den estnisk-lettiska, återstoden eller 129 km¹ på den estnisk-ryska landgränsen.

Natur. Estlands morfologi bestämmas av dels berggrundens karaktär, dels fördelningen av de kvartära avlagringarna. I fråga om berggrunden äro inom republiken det kambrisk-siluriska och det devoniska systemet representerade. Av de sedimentära lagrens stupning åt söder och sydväst följer, att dessa gå bandformigt² i dagen, varvid de yngre, de devoniska, nå markytan inom republikens södra del, under det att de äldsta, de till kambrium och undersilur hörande skikten, bilda den i norr under namnet »glinten» kända mot Finska viken vända branta avsatsen, som till sin karaktär överensstämmer med den gotländska »klinten» och som till sin höjd växlar från c. 20 m (norr om Baltischport) till c. 53 m (nära Kunda). Det är glinten, som Estland har att tacka för den vattenkraft, vilken står att utvinna vid landets åt norr flytande floder. De kambriska och siluriska skikten inom norra Estland äro icke att uppfatta såsom en till detta land begränsad förekomst, utan äger detta område sin naturliga fortsättning dels väster ut över Gotland, Öland och Smålands kustbälte, dels österut över forna Ingermanland.

Med hänsyn till de kvartära avlagringarnas fördelning inom re-

¹ Eesti Vabariigi piirihoone pikkus, Eesti Statistika, nr 3—4, 1922, sid. 9—16.

² Schmidt, F., Excursion durch Estland, fig. 2, sid. 13.

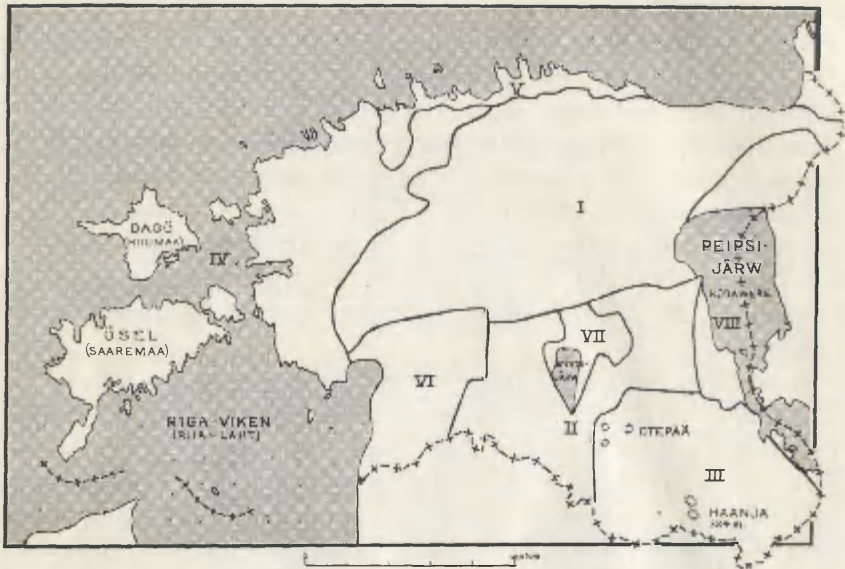

Fig. 1. Karta över Estlands naturliga regioner. Om siffrornas betydelse se vidstående text.

publiken och särskilt deras olika mäktighet råder en stor skillnad mellan norra Estland med dess relativt hårda silurplatåyta och ytterst tunna här och var saknade moräntäcke och södra Estland med dess synnerligen lösa sandsten, där under den stora glaciationen isen med största lätthet lösgjorde materialet till de mäktiga moränavlagringar, som utmärka denna del av landet. Också ligger det nära till hands, att såsom Grewingk¹ se ett visst orsakssammanhang mellan den lösa devoniska sandstenens område och de tre depressionerna Rigaviken, Wirtsjärw och Peipus. Olikheten mellan silur och devonområdets natur är i själva verket så stor, att gränsen mellan silur och devon, ungefär en linje Pernau—Kodawere, framstår som en viktig geografisk gräns.

Med hänsyn till landets topografi, de lösa jordslagens fördelning, karaktäristiska landskapsdrag för olika områden och markens mer eller mindre lämplighet för jordbruk framstå följande regioner (fig. 1):

I. Silurplatån.

II. De båda moränplatåerna.

¹ Grewingk, C., Erläuterungen zur zweiten Ausgabe der geognostischen Karte Liv-, Est- und Kurlands, Dorpat 1879, sid. 72; ävensom

Hausen, H., Fennia 34, nr 3, sid. 41.

- III. Det kuperade moränlandet.
- IV. Alvar (hed-) slätten.
- V. Glintsandslätten.
- VI. Pernausandslätten.
- VII. Wirtsjärw med Wirtsjärwsandslätten.
- VIII. Peipus med omgivande sandslätter.

Silurplatån (I å fig. 1) uppvisar ett i regel tunt moräntäcke. Dock träder här i jämförelse med reg. 4 den nakna berggrunden mera sällan i dagen. *Silurplatån*, som sakta sänker sig åt öster och väster och som på grund av kalkberggrundens mer eller mindre bristande permeabilitet intages av rätt betydande skogiga sumpmarksområden, där flera av landets små floder hava sina källor, visar en utpräglad jämn slätt, som endast lokalt avbrytes genom exempelvis ett kameslandskap vid Wesenberg, åsarna nära järnvägsknuten Tapa och ett drumlinsområde väster om Weissenstein.

Reg. II. *De båda moränplataerna* falla inom devonområdet, som i motsats till silurområdet utgör de mäktiga moränavlagringarnas och den djupa åkerjordens, urströmsdalarnas och de stora sjöarnas gebit. De båda moränplataerna uppträda på ömse sidor om sjön Wirtsjärw och dess sandslätt. Den mäktiga moränmargeln är här i motsats till förhållandet i reg. 3 mera jämnt fördelad, skänkande en viss platåkaraktär med en något vågig yta, som genomdrages dels av större genombrottsdalar såsom Fellin-och Embachdalarna, dels av hela system av mindre erosionsdalar, som genomkorsa platåerna och skapa inom östra moränplatån med Elwa (järnvägsstation strax sydväst om Dorpat) som centrum en rik daltopografi. Inom de båda moränplataerna ligga landets viktigaste drumlinsområden — det norr om Dorpat¹ är det mest klassiska — med deras säregna topografi.

Det *kuperade moränlandet* (Reg. III) intäger republikens sydöstligaste del och sträcker sig i väster nära nog fram till staden Walk. Detta område, som är ett utpräglat ändmoränlandskap, utmärker sig för en synnerligen orolig topografi, där stora kulliga moränanhopningar omväxla med djupt nere mellan dessa liggande mer eller mindre runda sjöar eller dälдер. Denna region, som är den i förhållande till havets nivå högst belägna inom Estland, äger i fråga om höjdförhållandena tvenne centralområden, nämligen dels Otepääområdet med höjder på upp till 244 m ö. h., dels Haanja-området, där Est-

¹ von zur Mühlen, L., Der Soiz-see, seine Entstehung und heutige Ausbildung, Dorpat, 1909, sid. 3 och Taf. I.

lands och över huvud de forna Östersjöprovinsernas högsta punkt är belägen (Syd-Munnamägi 324 m ö. h.).

Under det att de hittills behandlade naturliga provinserna ligga till största delen över marina gränsen, befinna sig reg. IV t. o. m. VI under densamma, VII och VIII under forna isdämda sjöars transgressionsgränser.

Reg. IV, omfattande av republiken ungefär vad som ligger väster om en linje Kolgaviken—Pernau, karaktäriseras av *alvar (hed-) slätten*, som lider en så märkbar brist på morän, att kalkstensgrunden i vissa trakter träder blottad i dagen, bildande sterila ödemarker. Dessa erinra om Gotlands och Ölands alvarmarker och äro liksom dessa att uppfatta såsom ett verk av forna havsbränningar.¹ Utom denna alvarnatur giva de talrikt förekommande erratiska blocken i förening med envegetationen en enformig och karg landskapsbild, som endast i någon mån de kringströvande fåren förmå att uppliva. Under det att särskilt för Ösel vidsträckta trädlösa betesmarker äro karaktäristiska, utmärker sig regionen i dess helhet för här och var uppträdande försumpade marker och — ofta nog dessa betingande — strandvallar. Sålunda utgöres det inre av Dagö av vidsträckta torv- och kärrmarker; Ösels lägre liggande trakter äro ävenledes försumpade, och på fastlandet hava strandvallarna genom sin uppdämningsförmåga givit upphov till stora mossmarker, såsom de å ömse sidor om Hapsal-banan (stationerna Palivere—Ellamaa) eller de söder om Matsaluviken. Till denna region böra morfologiskt räknas även de av vatten höljda områdena mellan fastlandet och öarna.

Norr om glinten sträcker sig en ömsom smalare, ömsom bredare sandig kustremsa. Det är med tvekan denna betecknats såsom en särskild region, *Glintsandslätten* (Reg. V). Dess ringa bredd och över huvud obetydliga areal göra området knappast förtjänt att särskilt framhållas. Dock synes dess egenartade läge nedanför den topografiskt skarpt markerade glinten ävensom dess sandmarkskaraktär omöjliggöra dess sammanförande med den högt liggande silurplatån. Regionen, som sträcker sig från Revaltrakten i väster till ryska gränsen i öster, bär ofta nog hedens karaktär. Här må bl. a. nämnas det vidsträckta hedlandet vid Reval, vilket når nära 20 km inåt landet, den stora heden söder om Kolga- och Loksavikarna samt sandslätten mellan Narva och dess uthamn Narva—Joesuu.

Återstår vid behandlingen av Estlands naturliga regioner de båda sjöarna Wirtsjärw och Peipus jämte de sumpiga sandslätterna

¹ Hausen, H., Fennia 34, nr 3, sid. 46.

dels vid deras stränder, dels kring Pernaufloten. *Pernausandslätten* (Reg. VI) är synnerligen jämn, i det inre intagen av stora sumpmarker och av republikens viktigaste skogsområde, vid kusten åter bildande delvis hed, delvis dyner. Sjöarna *Wirtsjärw* och *Peipus*, belägna respektive 35 och 30 m ö. h., äro mycket grunda. Peipus-sjön med en areal av — om Pskowsjön frånräknas — 2 800 kvkm och *Wirtsjärw*, omfattande en tiondel av denna yta eller c. 280 kvkm, äga ett maximidjup av endast respektive 15 och 8 m, varpå djupet sakta avtager mot stränderna, där merendels låga sandslätter taga vid. Sålunda utbreda sig dels norr om Peipus, dels på västra och östra kusten stora sumpiga sandslätter, som liksom den vid *Wirtsjärw* leda sitt ursprung från istidens slutskede, uppkomna genom de båda isdämda sjöarnas abrasion. Genom den mycket jämna och i förhållande till Peipus' vattenyta låga *Övre Narowandslätten* meandrar lugnt *Narowafloten*, liksom genom *Nedre Embachsandslätten* med dess sumpiga ängar («Lucht») den ävenledes meandrande *Embachfloden* drager fram. Vattensjuka ängar utmärka även *Wirtsjärwsandslätten*.

Huru landets skilda delar ställa sig ur nyttighetssynpunkten, framgår delvis redan av den regionala indelningen här ovan. Under det att det tunna moräntäcket på silurplattan är ett kalkhaltigt stenrikt krosstensgrus, kallat »richk», utgöres den inom alvar (hed-) slätten sparsamt förekommande moränen av en richkmark, som, av forntida bränningar huvudsakligen berövad det finare materialet, föga lämpar sig för jordbruk. I fråga om jordbruksområdenas läge finner man, att i Sverige dessa till största delen ligga under marina gränsen, i Estland åter ovanför densamma. Ett intensivare jordbruk möter sålunda endast inom reg. II och III och en mindre del av reg. I. Särdeles gynnsamt för jordbruk ställa sig de båda moränplattaerna med dess synnerligen stenfattiga och ofta nog leriga moränmargel. Den är särskilt näringsrik i den *Fellin* omgivande trakten, som anses vara republikens bästa jordbruksbygd. Det kuperade moränlandet ställer sig även gynnsamt för åkerbruk, och åkrar möta ända upp till högsta kullen, *Syd-Munnamägi*. Å fig. 4 har angivits förekomsten av mer än 30 % åker (de punkterade områdena). Vad särskilt beträffar åkerarealens (1 025 000 hektar) fördelning över landet, må ytterligare nämnas, att av Nord-Estlands hela areal (silurområdets samtliga fem kretsar) utgör ej fullt 18 % åker, men att däremot i det bördiga Syd-Estland (devonområdets samtliga sex kretsar) åkerytan upptager mer än 29 %.

Till jordbrukets förutsättningar hör utom lämpliga jordarter även ett i fråga om temperatur och nederbörd gynnsamt klimat. Estland ligger ungefärligen mellan c. $59,5^{\circ}$ och $57,5^{\circ}$ n. br. eller m. a. o. i fråga om breddgraden motsvarande de bägge svenska landskapen Södermanland och Östergötland. Det fria exponerade läge Estland intager till de nordliga vindarna och de stora omgivande vattenytorna håller vårens temperatur låg, varför nattfroster äro vanliga i maj månad och förekomma icke sällan även i juni. Å andra sidan är genom havets närhet hösten märkbart mild, betydligt varmare än våren. Landet sträcker sig mellan januari-isotermerna $-3,5^{\circ}$ C (Ösel) och -8° C (Narva) samt juli-isotermerna $+16^{\circ}$ C (Baltischport) och $+18^{\circ}$ C (sydligaste Petschory). Temperaturen i januari är sålunda i Estlands västra del ungefär som i Mälaretrakten, januari-isotermen för det längst i öster belägna Narva åter passerar i Sverige genom Umeå samt Orsa i Dalarna. Juli-medeltemperaturen, som i Estland, frånräknat närmaste kustbältet, är högre än $+17^{\circ}$ C, vittnar även den om att landets klimat bär en i förhållande till Sveriges mera kontinental prägel.

Nederbörden är rikligast i juli och augusti. Den årliga nederbördsmängden ställer sig något olika inom skilda delar av landet. Sålunda uppvisar Reval en årsnederbörd av 504 mm, under det att nederbörden inne i landet nära de stora sjöarna är något mindre (Mustvee vid Peipus 492 mm) men däremot inne på silurplatån (Wesenberg 600 mm) och i det kuperade moränlandet (något söder om Werro 613 mm) något större. Nederbördsmängden i Estland är sålunda i det närmaste såsom i mellersta Sverige. Före midsommar är nederbörden mycket sparsam, vilket hos lantbefolkningen framkallar bekymmer, som bl. a. tagit sig uttryck i ordspråket »Vor Johanni muss man Gott um Regen bitten, später kommt er von selbst».

Med hänsyn till såväl temperatur som nederbörd är dock klimatet för jordbruket rätt så gynnsamt. Men märkas bör, att de växlande perioderna av torra och fuktighet under vegetationsperioden ej utöva samma verkan på skilda slag av kulturväxter, beroende på desas olika växt-, mognads- och skördetider. Vid tiden för sädens växande råder nämligen i regel torr och vid mognandet och skörden fuktig väderlek, vardera medförande en viss risk för säden. Potatisen åter, till följd av sin senare växttid, gynnas dels av ovannämnda nederbördsperiod, då dess växande infaller, dels av den torra väderleken i september och första hälften av oktober, då den mognar och skördas.

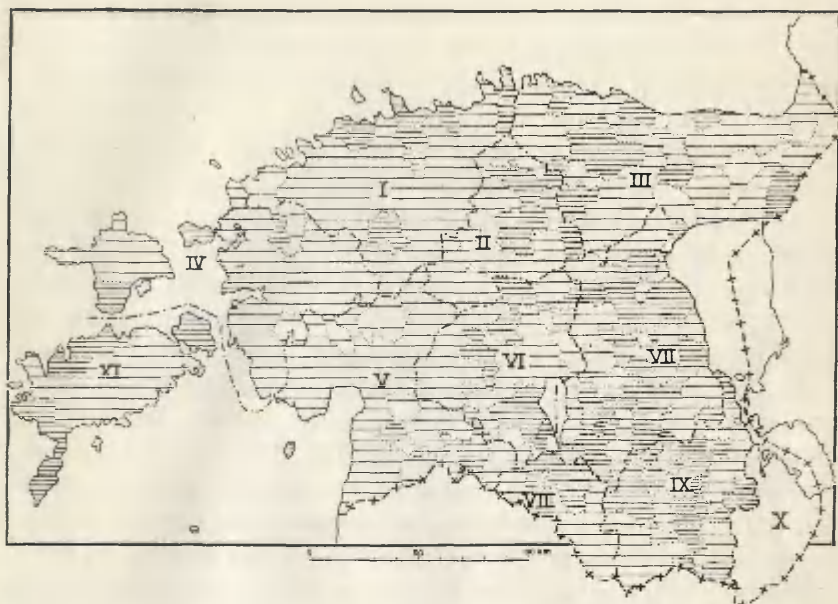

Fig. 2. Karta över landsbygdens befolkningstäthet. Intensitetsbeteckningen utmärker respektive c. 5, 15, 25 och 35 personer per kvkm. De romerska siffrorna angiva republikens kretsar, jfr tab. I.

Befolkning. Det klimat, som Estland sålunda äger, och jordarternas goda beskaffenhet särskilt i reg. II, III och delvis även i I:a reg. äro givna förutsättningar för ett lönande jordbruk. Man finner ock, att mer än två tredjedelar av landets befolkning hänför sig till denna näring. I vilken utsträckning jordbruket inverkar på folktätheten på landsbygden, visar en jämförelse mellan å ena sidan fig. 4, där förekomsten av 30 % åker är angiven (de punkterade områdena), och å andra sidan fig. 2, som framställer republikens folktäthet efter frånräkning av städer och köpingar.

Från den allmänna folkräkning, som ägde rum i Estland den 28 december 1922, äro de definitiva resultaten ännu icke kända, men enligt de preliminära uppgifter, som publicerats, utgjorde republikens befolkning nämnda tidpunkt 1 110 538¹ inbyggare, varav 46 % hänför sig till Estlandsguvernemetets område och 54 % till republikens Livlandsdel. Största invånareantalet uppvisar kretsen Harrien (Tab. I, 220 748 personer eller 20,2 %), och därefter komma Dorpat-kret-

¹ Esimese uldrahvalugemise eelkokkuvõtted, Tallin 1923, sid. 17.

sen (175 881 eller 16,1 %) och Wierland (149 429 eller 13,7 %). De höga befolkningssiffrorna för dessa trenne kretsar bero i hög grad på att de inom sig räkna landets största städer: Reval (123 534 inv.), Dorpat (50 055 inv.) och Narva (27 022 inv.).

Republikens befolkning består av flera nationaliteter, vilkas kvantitativa storlek, som folkräkningen även hade att utröna, ännu icke är definitivt fastställd. Av nationaliteterna kan strängt taget ingen med full rätt sägas vara landets urinvånare. *Esterna*, landets huvudbefolkning (c. 91 %), äro ett ifrån mellersta Ryssland invandrat finskt-ugriskt folk, som först 500—700 år efter Kr. f. blivit bosatt i sitt nuvarande område, vilket vid esternas ankomst var befolkat av germaner, goterna. Av minoriteterna stå *ryssarna* till numerären främst (nära 6 %), och deras bosättning härrör huvudsakligen från landets nära tvåhundraåriga (1721—1917) samhörighet med Ryssland. *Tyskarna* (mindre än 2 %) utgöra till största delen ättlingar till deltagare i den av expansionsbegär, missions- och handelsintresse framdrivna tyska kolonisation, som ägde rum i slutet av 1100-talet och början av 1200-talet och som är knuten vid Svärdsriddarorden och dess kamp för letternas och esternas underkuvande. *Svenskarnas* (år 1920 omkring 7 500) uppträdande står ävenledes i samband med en kolonisation, som av Russwurm förlägges till 1200-talet men av Nordenstreng till tiden 700-talets slut—800 talets mitt. Under det att svenskarna i Finland¹ till väsentlig del leda sig tillbaka till yngre stenåldern, d. v. s. icke mindre än fyra tusen år, måste sålunda den Estlandssvenska bebyggelsen anses relativt ung. Enligt Nordenstreng skulle kolonisationen i Baltikum hava utgjort ett led i den svenska expansionsrörelse åt öster, som tog sin början sedan Göta och Svea riken blivit förenade, och hava resulterat förutom i Kurlands skattskyldighet under Sverige även i en svensk bosättning inom övervägande västra delen av Estland. Runstenarna förtälja även om svenskars besök i Estland, om färder till »Virlant» («där föll Björn från Granby i Upland») och »Liflant» («Uplänningen Asger från Wekholm gjorde där sig frejdad»).

Svenskarnas bebyggelseområde² i Estland anses hava i forna tider varit minst dubbelt så vidsträckt som för närvarande, och den svensk-

¹ Nordenstreng, R., Europas människoraser och folkslag, Stockholm 1917, sid. 108.

² Sohlman, A., Om lemningarne av svensk nationalitet uti Estland och Liffland, Stockholm 1852, och

Russwurm, C., Eibofolke oder die Schweden an den Küsten Ehstlands und auf Runö, Reval 1855.

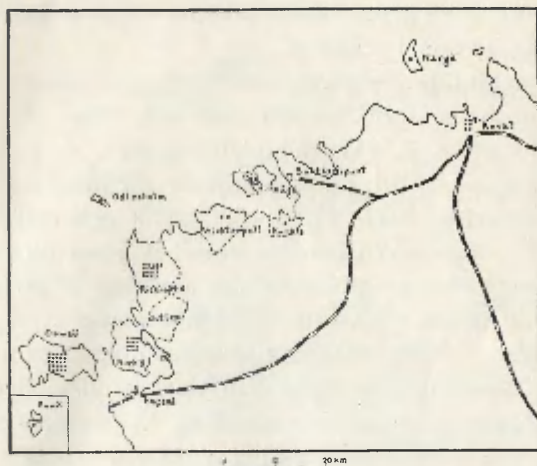

Fig. 3. Kartskiss visande svenskarnas kvantitativa fördelning inom de skilda svenskbygderna. En prick = 100 pers.

talande befolkningen, som av Russwurm angives hava på 1600-talet omfattat c. 12 000 personer, har sedermera genom krig, pest och delvis även den estnisk-språkiga omgivningens tryck starkt reducerats. För framtiden synes svenskarnas liksom övriga minoriteters ställning vara tryggad, att döma av den kulturella autonomi, som Estlands grundlag av den 15 juni 1920 skänker både ryssar, tyskar och svenskar. Det svenska bosättningsområdet är, frånsett Runö i Riga-viken, lokaliserat till republikens nordvästliga kustparti, där Ormsö (2 500 svenskar), Nuckö med Sutlep (1 335) samt Rickholtz (1 665) bilda svenskarnas centralområde. I Reval bo c. 650 svenskar. Bifogade fig. 3¹ anger svenskarnas antal inom de olika svenskbygderna. Exakta uppgifter rörande svenskarnas fördelning på respektive byar och gårdar kunna erhållas först efter den nu i Estland pågående slutbehandlingen av folkräkningsresultatet. Svenskarna, som äro bosatta i en mager och karg trakt av landet, inom den ovan betecknade alvar (hed-) slättens område, ägna sig med förkärlek åt fiske, sälfångst och sjöfart men försumma heller icke att bruka jorden.

Liksom republiken i sin västra del uppvisar svensk bebyggelse, flankeras den i öster av ryska bosättningsområden. Det är framför allt längs Narowa, utmed estniska Peipusstranden samt i Petschory-

¹ Kartan grundar sig på befolkningsuppgifter hämtade ur Allsvensk samling, 1920, nr 6.

kretsen ryssarna äro talrika, men därjämte vistas av landets c. 65 000 ryssar omkring 17 000 i städerna.

Tyskarnas antal före världskriget inom det nuvarande estniska stats-territoriet uppskattas till c. 26 000 personer, varav mer än en fjärdedel bestodo av s. k. »Wachholderdeutsche», d. v. s. ester, som sedan livegenskapens tid inflyttat till de till karaktären tyska städerna och där efter hand fått tyskt språk och tyska seder. Av ättlingarna till dessa »Wachholderdeutsche» hava nu efter estniska republikens uppkomst av politiska skäl omkring 7 000 gått tillbaka till estnisk nationalitet. En ytterligare minskning av tyskarnas antal härrör av kriget, i vilket många tyskbalter stupat, samt av den utvandring till Tyskland, som ägde rum i samband med de riks-tyska ockupationstruppernas hemvändande från Baltikum, och nu utgör republikens tyska befolkning omkring 16 000 personer.

Tyskarna hava spelat en synnerligen viktig roll inom landets historia under icke mindre än 700 år, dels såsom godsägande adel, dels såsom landets prästerskap och städernas borgerskap. Bildningen jämte det materiella välståndet synes mera hava varit tyskarna förbehållet, och det är betecknande, att inom denna nationalitet av landets befolkning aldrig någon arbetarklass uppkommit.

Hos esterna, landets huvudbefolkning, möter först i våra dagar en statlig organisation, ett rike. Efter att ända till år 1816 hava varit livegna under den tyska adeln, som tillvällat sig större delen av landets jord, förbättrades genom reformerna av åren 1856 och 1859 de estniska böndernas ställning i någon mån, i det att härmed möjlighet bereddes för dem att kunna bliva ägare till jord. Från denna tid begynte esternas kamp mot den tyska adelns andliga och ekonomiska förtryck, och striden fortsatte oavbrutet ända till den nya republikens uppkomst, där den i agrarreformen fick sin revolutionerande avslutning, varom mera längre fram.

Esterna äro framför allt bönder, från vilka sedan övriga befolknings-skikt inom den estniska nationaliteten leda sitt ursprung. Först efter livegenskapens upphävande började en estnisk stadsbefolkning kraftigt utveckla sig i de fordom alltigenom tyska städerna, och esterna övergå härmed från att hava varit ett enbart bondfolk till ett folk, där alla sociala skikt äro företrädde. Längre fortsatte dock tyskarna att dominera i städernas förvaltning, tills de även här tvungits giva vika för den estniska befolkningsmajoriteten.

De få letterna inom republiken bo övervägande i gränsområdet mot Lettland, framför allt i staden Walk, vilken vållade stora svå-

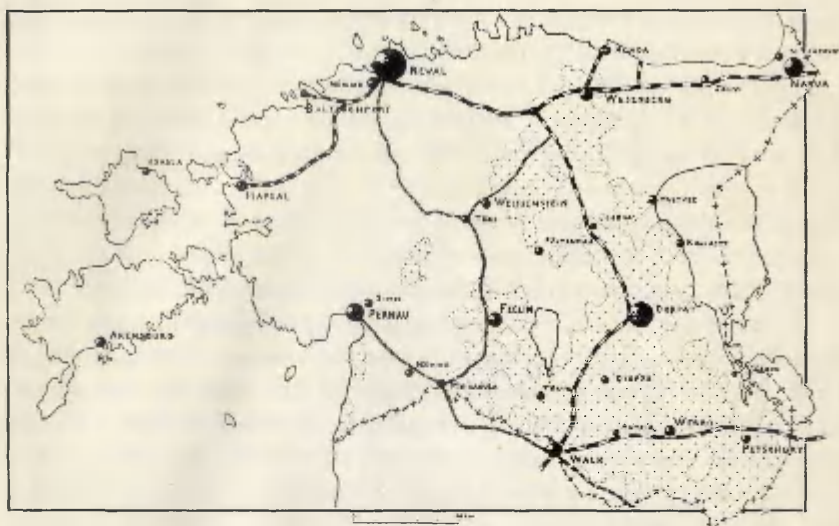

Fig. 4. Karta över Estlands städer samt köpingar med mer än 500 invånare. (Jämför tab. 2.) Folkmängden angiven medelst inbördes proportionella sfärer. Punkterat område utmärker mer än 30 % åker.

righeter vid den estnisk-lettiska gränsregleringen och vars framtida politiska ställning ordnades så, att Lettland erhöi endast stadens södra förstad, under det att själva staden jämte västra förstaden tillföll Estland.

På landets tretton *städer* komma 266 457 inv. och på de aderton förnämsta köpingarna 34 475 inv. eller tillhoppa 300 932 inv. m. a. o. 27,6% av republikens befolkning. Av städerna datera sig åtta från 1200- och 1300-talen. De båda yngsta städerna, nuvarande frihamnen Baltischport samt Werro, anlades enbart på kejsarlig befallning, den förra av Peter I och den senare av Katarina II.

I fråga om byggnadssätt och plan giva sig hos Estlands städer karaktäristiska drag tillkänna. Ett sådant är den nära nog ständigt återkommande slottshöjden, belägen antingen inom eller i periferien av den nuvarande staden. Då tyskarna på 1200-talet trängde fram i dessa trakter, måste de för att gentemot den inhemska befolkningen trygga sina erövringar anlägga väl befästa borgar, i skydd¹ av vilka tyska invandrare snart nog bosatte sig, och härigenom var första

¹ Omnämnes i Kupffer, K., Baltische Landeskunde, Riga 1911, under den historiska avd. ävensom i arbetet

Grautoff, O., Die Baltischen Provinzen, Band I, 1916.

grunden lagd till flertalet av de nuvarande estniska och lettiska städerna. Häri ligger även orsaken till att tyskarna i så stort antal bo i städerna. Trots andra historiska betingelser behöll slottshöjden sin karaktär av befästning merendels ända in på 1800-talet då dess gamla vallar omändrades till parker. Dylika parkområden, som förr intagits av försvarsanläggningar, finner man i flera av Estlands städer, och de utgöra ett karaktäristiskt inslag i Revals och framför allt Pernaus och Arensburgs stadsbild.

Att döma av den höga ålder flertalet av städerna äga, vore att vänta, att de även buro en motsvarande gammaldags prägel. Detta är dock icke fallet. Under de krigiska tiderna, som föregingo inträdandet av den ryska tiden, ledo städerna till följd av sin karaktär av befästning så mycket — i regel genom brand — att, om man bortser från Reval och Narva, samtliga republikens städer uppstått i en mer eller mindre ny prägel under de sista två hundra åren. Narvas nuvarande stadsbild härstammar delvis från svenska tiden, under det att Reval bevarat mycket av sin medeltida karaktär. Trots de eldsvådor, de estniska städerna varit utsatta för, har man låtit dem vid rekonstruktionen i regel behålla det vinkliga gatunätet, troligen till följd av traditionens makt och bristande insikt om det rutformiga gatunätets lämplighet. Däremot är i de mera perifera och under senare tid tillkomna kvarteren det rutformiga gatunätet dominerande, och beträffande de yngsta städerna, Baltischport och Werro, äga dessa uteslutande detta slags gatunät. Rörande byggnadsmaterialet i de estniska städerna finner man, att stenhusen äro knutna till stadscentret, medan i ytterzonen ingå trähus på i regel en och två våningar.

Estland äger en storstad, Reval, samt en medelstor stad, Dorpat, tillsammans hysande 65 % (resp. 46 och 19 %) av landets stadsbefolkning. Till folkmängden är Reval jämförlig med Malmö och Dorpat med Hälsingborg. Reval är icke endast medelpunkten för landets handel utan även sätet för republikens parlament, Riigikogu,¹ och högsta representant, Riigivanem.¹ I övrigt äger landet endast småstäder, av vilka tre hava mer och åtta mindre än tio tusen invånare. Blygsammast bland städerna är Baltischport, som ej nått upp till Öregrunds folkmängd.

Nio av landets elva kretsar hava vardera blott en stad, och denna är medelpunkt för kretsförvaltningen, varunder höra de av landets

¹ Riigikogu-medlemmarna, till antalet 100, väljas av folket på tre år efter proportionellt valsätt. Riigivanem eller »statsäldsten», vars funktion är densamma som för en republiks president, väljes liksom övriga regeringsmedlemmar av Riigikogu.

374 kommuner, som komma på respektive krets. I kretsarna Wierland och Harrien, som vardera äga två städer, fylla Wesenberg och Reval uppgiften såsom kretshuvudstäder. Beträffande läget av och befolkningskvantiteten inom såväl landets samtliga städer som inom de köpingar, vilka hysa mer än fem hundra invånare, hänvisas till fig. 4 och tab. 2.

Esterna ingå i städernas sammanlagda befolkning med icke mindre än 83 % och bilda majoriteten i samtliga städer. Ett undantag härifrån utgör den till största delen av ryssar bebodda lilla staden Petschory, belägen inom det från ryska guvernementet Pskow avskilda området. Av den ryska stadsbefolkningen (c. 17 000)¹ bo i Narva 7 300 samt i Reval och Dorpat sammanlagt 6 000. Vad beträffar de tyska stadsinvånarna (ej fullt 16 000), komma på Reval 9 600 och Dorpat 3 700. Lettisk stadsbefolkning (c. 6 500) finner man framför allt i Walk och Reval, respektive 4 000 och 1 700.

I *religiöst* hänseende är Estland ett protestantiskt land med ett inslag av omkring 13 % grekisk-ortodoxa, 0,4 % mosaiska jämte några få romersk-katolska bekännare. I sin strävan att russificera Estland begagnade sig den ryska staten bl. a. av den grekisk-katolska kyrkan, väl vetande, att envar, »ställd inom denna kyrka, faktiskt ej kan undgå russificering». Det synes som om planen för den grekisk-ortodoxa kyrkans verksamhet i Estland, vilken tog sin början på 1880-talet, gått ut på att inringa protestanterna medelst bildandet av en mängd grekisk-ortodoxa församlingar. Man finner nämligen grekiska katoliker hopade dels i öster, i trakten av Narowa, längs Peipus' västra strand och Petschorykretsen, dels i landets södra del samt i väster, på Ösel och Mohn. Bland medel, som denna kyrka använde för att värva anhängare, voro löfte om skattefrihet och jord samt upptagande av vissa protestanternas kyrkobruk, för att nu icke tala om uppförandet av praktfulla kyrkor, t. o. m. i trakter, där inga grek.-ortodoxa bekännare funnos. Många ester hade ock ingenting emot att ansluta sig till en annan religion än den tysksbalterna omfattade, mot vilka de hyste en lätt förklarlig ovilja.

I *kulturellt* hänseende avviker Estniska republiken högst betydligt från Ryska riket. Under det att för Östeuropa den grekisk-ortodoxa kyrkan medfört en kulturell konservatism och kulturell isolering från det på romersk kultur uppbyggda Väst- och Mellaneuropa, har åter Estland liksom Lettland från Tyskland och Skandinavien mottagit sina bildningselement och utgör så att säga bryggan mellan Väst-

¹ Rahvaaru Eesti Vabariigi linnades 1921, Eesti Statistika 1922, nr 1—2, sid. 52.

och Östeuropa. Så t. ex. i fråga om läskunnigheten hade man år 1897 inom det ortodoxa Ryssland att räkna med 80—90 % analfabeter mot bland esterna endast 19 %, och efter den nyvunna politiska friheten har bildningsarbetet i Estland tagit kraftig fart genom nyinrättade högre och lägre skolor, och Dorpat, som förr med dess av Gustav II Adolf grundade universitet¹ utgjorde tyskbalternas andliga medelpunkt, är numera hela folkets andligt kulturella centrum.

Produktion. Liksom tyskarna i Estland under lång tid stått främst, när det gällt den andliga kulturen i landet, så hava de även på jordbrukets, boskapskötselns, skogsbrukets m. fl. näringslivets områden varit de tongivande. Sålunda har genom tyskarna, som ägt större delen av landets jord, ett rationellt lantbruk mer efter västerländskt mönster utformats, högst betydligt avvikande från det föråldrade ryska. På de många tyska godsens hava esterna utbildats till skickliga jordbrukare och hava nu efter agrarreformens genomförande, storgodsens styckning, att själva utan de tyska godsägarnas ledning bära omsorgen om lantbruket.

Agrarreformen² av den 10 oktober 1919, som är dikterad av landets befolkningsmajoritet, esterna, går ut på indragning till staten av flertalet storgods, vilka sålunda frånhändas sina ägare, i regel tyskar. Intill innevarande dag har från statens sida ingen ersättning lämnats för dessa gods.³ Under det att esterna såsom motiv för åtgärden anföra den rådande jordhungern, se tyskbalterna åter i reformen ett utslag av tyskhat, en handling, framdriven av nationalpolitiska motiv, en lag, ägnad att göra slut på det över esterna vilande 700-åriga tyska ledareskapet.⁴

Genom agrarreformen indrages till staten 1 065 gods med en sammanlagd areal av c. 2,3 millioner hektar. Under det att staten själv övertager förvaltningen av samtliga skogar, uppdelas åkerjorden i mindre jordlotter på c. 20 hektar och utarrenderas på viss tid åt de egendomslösa, varvid de i frihetskriget mot bolsjevikerna deltagande soldaterna samt anhöriga till de stupade hava företrädesrätt. Genom storgodsens uppdelning väntar man sig erhålla c. 40 000 nya jordbruk. Att många av dessa tilldelats personer, som sakna ekonomiska resurser, men stundom även åt sådana, som icke äga nödig insikt om ett jordbruks skötsel, inverkar visserligen f. n. menligt på

¹ År 1921 mer än 2 500 studenter.

² Luiga, G., Die Agrarreform in Eesti, Helsingfors 1920.

³ Frågan väntas bliva behandlad av Riigikogu år 1924.

⁴ Bogdanoff, G., Die estnische Agrarreform, Berlin 1922.

landets jordbruk, men reformen skall bedömas såsom inriktad på framtiden.

Av republikens åkerareal utgör den sädesproducerande ytan jämnt hälften (50,9 %), under det att en fjärdedel ligger i träde och återstoden utnyttjas för foderväxter, potatis och lin m. m.

Av de odlade sädesslagen kommer *rågen* (16,4 % av åkerarealen) i första rummet, i synnerhet vinterrågen, vars förnämsta odlingsområde såväl i fråga om areal som skörd äro kretsarna Dorpat, Fellin, Werro inom Syd- och Wierland inom Nord-Estland. För övrigt odlas råg över hela landet, och särskilt förtjänar det att nämnas, att på den i jordbrukshänseende mera vanlottade alvar (hed-) slätten (Reg. IV å fig. 1) är det rågen, som mer än något annat sädesslag blir föremål för odling. Landets årliga rågskörd utgör 100—160 tusen ton, och under normala år är det inhemska behovet tillfredsställt.

Vete (1,4 % av åkerarealen) odlas på en mycket blygsam areal, icke 10 % av rågens odlingsyta. Veteodlingen, varvid i Estland vinter- och sommarvete upptaga i det närmaste lika stor areal, är störst i kretsarna Dorpat och Fellin, vartill kommer för vintervete kretsen Wiek och för sommarvete kretsen Werro. Den årliga vete-skörden varierar högst betydligt (år 1919 13 tusen ton och 1920 7,3 tusen) och räcker ej för landets behov, utan måste betydande kvantiteter importeras.

Stora arealer inom landet upptagas av havre och korn. *Havren* (15,6 % av åkerarealen) intager en nästan lika stor odlingsyta som rågen och skördas till ungefär samma kvantitet. Av havrens odlingsareal kommer 70 % på Syd-Estland, där kretsarna Dorpat och Werro tillhoppa inrymma i det närmaste hälften av landets havreareal, och blott 30 % på Nord-Estland. *Kornet* (12,7 % av åkerarealen), som odlas något mindre än havren, dominerar ävenledes i den nyssnämnda kretsen Dorpat. Icke obetydliga kornkvantiteter åtgå i och för ölfabrikationen, men det mesta av kornet beredes till gryn och mjöl.

Närmast sädesslagen i betydelse kommer *potatisen* (7,3 % av åkerarealen). Dess odlingsområde är huvudsakligen Nord-Estland, där Wierland bildar potatisens liksom även den härpå uppbyggda industriens centralområde. Wierland inrymmer nära nog en fjärdedel av landets totala potatisareal. Dessutom odlas mycket potatis i kretsarna Harrien och Jerwen i norr, under det att i Syd-Estland främst Dorpatkretsen förtjänar nämnas. Området för intensivare potatisodling

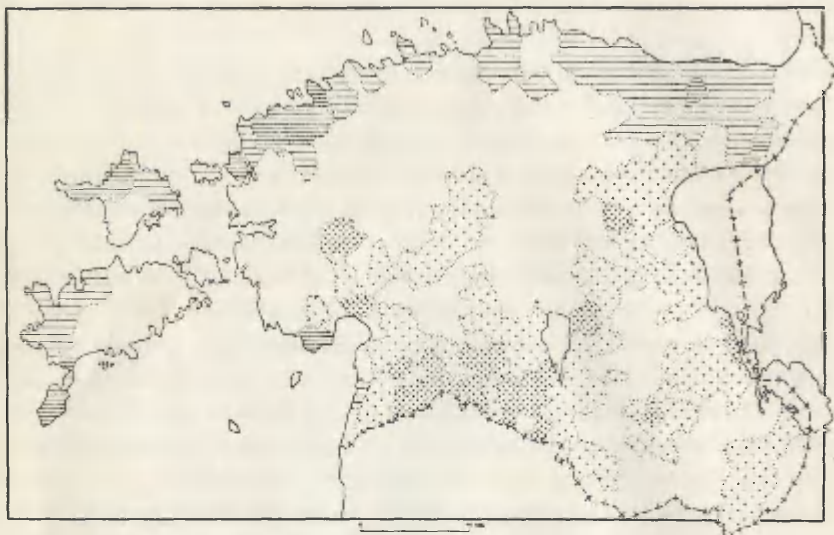

Fig. 5. Karta öfver Estlands potatis- och linodling. Glesstreckade områden uppvisa en potatisodling av 15—20 % av odlingsytan, tätstreckade mer än 20 %. För linodlingen representera de glesprickade områdena 3—6 %, de tätprickade mer än 6 %.

är angivet å fig. 5. Ehuru potatisens odlingsareal är rätt liten, lämnar skörden utöver republikens eget behov ett betydande överskott. Sålunda översteg vardera av de båda åren 1919—20 och 1920—21 produktionen landets konsumtion med c. 131 tusen ton. Exporten av potatis från Estland, framför allt från Wierland, har alltid varit stor, och i vanliga fall uppgår den årliga utförseln till 65—90 tusen ton. Före kriget gick största kvantiteten potatis till Petrograd. Av de två potatissorter, som odlas mest inom landet, »imperator» och »magnum bonum», är odlingen av den senare knuten till trakten av staden Baltischport och enbart inriktad på utskIPPING till Sverige. Även Finland utgör för den estniska potatisen ett viktigt avsättningsområde.

Inom vissa av landets industrier förbrukas betydande potatiskvantiteter såsom t. ex. inom republikens stärkelse- och sirupfabriker men i ännu mycket större mängd vid de många spritbrännerierna. Den estniska spriten har blivit en viktig exportartikel och har under de senaste åren icke minst såsom smuggelsprit låtit tala om sig i såväl Sverige som Finland.

Under det att potatisodlingen är övervägande knuten till Nord-Estland, där man funnit richkmarkens beskaffenhet vara härför syn-

nerligen lämplig, vartill komma de goda utskeppningsmöjligheterna, odlas däremot *linet* (2,2 % av åkerarealen), som kräver en djup och bördig jord, framför allt inom Syd-Estland (fig. 5). Nära 85 % av den totala linarealen faller inom denna del av republiken, förnämligast i kretsarna Fellin, Dorpat och Pernau. Linodlingen upptager visserligen en obetydlig areal av landets åkerjord men utgör icke dess mindre en viktig faktor inom republikens näringsliv. Att döma av såväl arealens storlek som skörderesultatet visar linodlingen dock en tillbakagång icke blott under och till följd av världskriget utan även under en tid dessförinnan. Inom nuvarande estniska territoriet uppgick sålunda det för linodling använda området åren 1906, 1908, 1916 och 1920 till respektive 44, 39, 27 och 20 tusen hektar, och den totala linskörden inom landet har minskat från (1906) nära 22 tusen ton linfrö och 17 tusen ton fibrer till (1920) ej fullt 5 tusen ton frö och i det närmaste samma kvantitet fibrer.¹ Det är nödvändigt för republiken, att linodlingen höjes till sin forna omfattning dels för att tillfredsställa landets egna behov, dels för att möjliggöra fortsatt export på Västeuropa, där särskilt England och Irland utgjort ett viktigt avsättningsområde. Viktigaste handelscentra för lin äro Pernau, Dorpat och Reval.

Odling av *foderväxter* (12,2 % av åkerytan) förekommer inom hela landet, rikligast inom Syd-Estlands jordbruksområde, däremot mycket sparsamt inom alvar (hed-) slätten, som i stället är synnerligen rik på ängs- och betesmarker.² Det spannmålsproducerande jordbruket har delvis trängts tillbaka för foderväxtodlingen på ett sätt, som stundom äventyrat landets brödsädesbehov; detta beroende på, att man funnit mejerihanteringen vara mera inkomstbringande och därför tillmätt boskapskötseln ökad betydelse.

Inom republiken visar sig *boskapskötseln* vara inriktad på olika uppgifter allt efter ängsmarkernas och de höproducerande åkerarealernas geografiska fördelning. Sålunda går boskapskötseln inom landets ängsrika västra del, särskilt kretsen Wiek, men i hög grad även inom kretsen Pernau, ut på uppfödandet av slaktboskap, under det att i kretsarna Fellin och Dorpat, Estlands förnämsta jordbruksområde, största vikten är lagd vid mjölkproduktionen i och för den lönande mejerihanteringen. Trots det stora intresse de forna gods-

¹ Enligt nyligen erhållen uppgift visar år 1922 ökad produktion: frö 9, fibrer 9,7 tusen ton.

² I Estland intog år 1921 äng 24 % och betesmarker 17 %.

ägarna lade i dagen för boskapsstammens förädlade och mjölkproduktionens höjande, står landets boskapsskötsel i dessa avseenden tillbaka för Västeuropas; dock har på densamma baserat sig en blomstrande mejerihantering, vars alster utgöra för landet viktiga exportvaror.

Svinaveln är endast i kretsarna Dorpat och Werro av någon större betydelse, och fåren, som ströva omkring på alvar (hed-) slättens särskilt Ösels magra hedar ävensom i Syd-Estlands jordbruksbygder, uppgå icke till det antal, att landets eget behov av ull kan tillfredsställas.

Under det att större delen av landets befolkning ägnar sig åt lantbruket, syssla 2,5 %¹ av alla yrkesutövare inom republiken med *fiske*. Av dessa hava 40 % fisket såsom bisyssla, kombinerad med lantbruket, under det att 60 % idka fiske såsom huvudsysselsättning. För kust- och öbefolkningen i republikens västra del liksom för dem, som äro bosatta vid Wirtsjärws och Peipussjöns stränder, utgör fisket en viktig förvärvsgren.

Av de fiskarter, som äro föremål för fångst, äro strömmings- och vassbuks («killo») fisket det för befolkningen mest inkomstbringande. Vid landets västkust, särskilt i Pernau-viken men även vid Wormsö och längs Ösels kuster, fångas rikligt med strömming. Den ingår i fiskarbefolkningens dagliga kost, tillfredsställer landets egna behov samt möjliggör export. Vassbukan förekommer rikligt utefter västra delen av republikens nordkust samt i Arensburg-bukten. För befolkningen har vassbuckfisket blivit en viktig inkomstkälla, sedan av denna fiskart konserver (killokonserver) börjat beredas, vilka i betydande mängder exporteras.

Av vikt för landet, ehuru av mindre betydelse än strömmings- och vassbuckfisket, är dessutom den på västra kusten och vid dess öar och vikar bedrivna fångsten av flundra, torsk och ål. Sötvattensfisket är mycket givande på sjöarna Peipus och Wirtsjärw, liksom även nedre Embach och Narowa lämna rikligt med fisk.

Beträffande den mera till jakten hörande sälfångsten, spelar denna en stor ekonomisk roll för befolkningen på Runö men även för många familjer på Ösel, Dagö och Nargö. För Runöborna är det sålunda enbart säljakten, som inbringa kontanta inkomster. Hemkomna från vårens säljakt ordna de fångsten, och vad som då överstiger det egna behovet föres en dag på flera eller färre segelbåtar,

¹ Kents, J., Eestimaa geograafia õpperaamat' Tartu 1921, sid. 71—72.

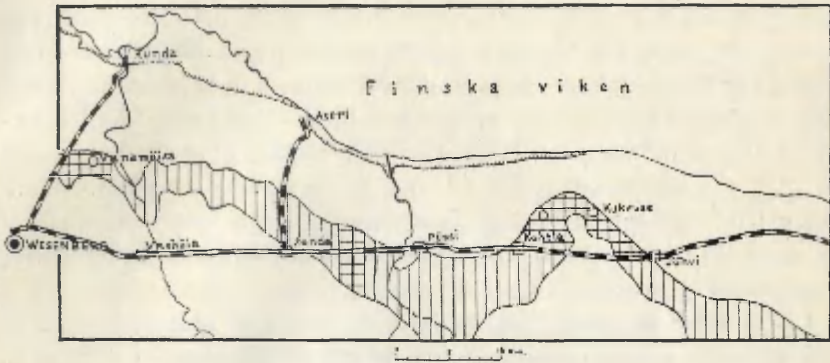

Fig. 6. Karta över brännskifferområdet Wesenberg—Jõhvi. Rutningen anger områden, där brytning f. n. äger rum.

»jalor», till Reval eller Pernau. Vid denna årliga stadsresa är det, som kontanterna erhållas, vilka delvis omedelbart omsättas i varor av skilda slag, såsom socker och salt, varpå hemfärden anträdes.

Vid granskning av Estlands *industri* är det naturligast att först dröja vid landets mekaniska kraftkällor, enär häri ligger en av industriens förutsättningar, ty envar stat, som icke äger i någon högre grad någondera av de tre fundamentala energikällorna, fossilt bränsle, skog och vattenkraft, saknar förutsättning för ett mångsidigt industriellt näringsliv och är hänvisad till att kvarstå på det näringsekonomiska stadium, där den rörde sig före industrialismens uppkomst.

Inom Estland finnas två slag av fossila bränslen, dels ett inhemskt stenkol, »kukkersit»-skiffern, dels torv. Kukkersiten eller, såsom den ofta kallas, brännskiffern ingår såsom ett lager i den estniska kalkberggrunden. Lagret i fråga, som stupar något mindre än $\frac{1}{4}^\circ$ åt söder, träder i dagen såsom ett från Baltischport i väster till Ladoga i öster på något avstånd från nordkusten löpande bredare eller smälare band (fig. 6). Ehuru brännskiffern omnämnes redan 1791, är det dock först efter Estniska republikens uppkomst som någon brytning på allvar upptagits. Det område, där kukkersiten förefinnes rikligast och mest tillgänglig inom landet och dit brytningen hittills varit förlagd, är längs järnvägslinjen mellan stationerna Jõhvi och Wesenberg. Kukkersitförekomsten här intager en areal av 800 kvkm, och, med en medelmåktighet av 1,6 m och spec. vikt av 1,2, representerar dessamma en kvantitet av mer än 1,5¹ milliard ton. Som

¹ Pezold, E., Unser Brennschiefer und seine technische Verwertung, Beilage des »Revaler Boten», nr 262, 1921.

denna gruvdrift är helt ung — brytningen började i december 1918 — är det ännu för tidigt att kunna fastslå något medeltal för den årliga brytningskvantiteten, varav man skulle kunna sluta till, huru lång tidrymd framåt denna energikälla är att räkna med. Vidare befinner sig brännskiffern, vad beträffar dess användbarhet, ännu på det experimentella stadiet,¹ och är ännu icke så känd. Huru länge landets totala brytningsvärda brännskifferkvantitet, uppskattad till 5 milliarder ton, kan tillfredsställa republikens behov, är därför f. n. omöjligt att säga.

I cementfabrikationen har brännskiffern såsom värmekälla hittills haft den största användningen (65 % av brytningskvantiteten år 1921). Inom andra fabriksanläggningar, på lokomotiv, ångfartyg samt i hemmen har den däremot i oförädlad form visat en genom sin höga askhalt (30—40 %) svår olägenhet, som man söker att allt mer och mer avhjälpa. Ur kukkersiten genom olika destillationsprocesser erhållna oljor lämpa sig däremot såsom energikälla för drift av skilda slags motorer. Även vid landets järnvägar har man på senaste tiden sökt utnyttja brännskiffern i denna förädlade form för framdrivande av lokomotiven.

Torvens betydelse såsom energikälla inom Estniska republiken liksom inom andra länders ekonomiska liv är ännu ett oskrivet blad. Torvmossarna inom landet, som äro belägna framsför allt i republikens västra och norra del, intaga en areal av 2,006 kvkm, m. a. o. ej fullt 5 % av Estlands totala areal. De största torvmossarna äro belägna i närheten av städerna Reval, Wesenberg och Pernau men även i trakten av Dorpat.

I och med världskriget och de stegrade vedpriserna upptogs i Estland tanken på allvar att söka i torven erhålla ett billigt bränsle. Sedan dess hava av stat, städer, kommuner och fabriker startats en mängd företag, som alla gå ut på torvens tillvaratagande, huvudsakligen såsom bränsle. Huru stor torvkvantitet man inom landet har att räkna med, är ännu icke uttrönt. En av staten exploaterad mosse, Jööpre-mossen,² norr om Pernau, med en areal av 223,5 kvkm — sålunda icke mindre än c. 11 % av landets totala torvareal — och en mäktighet av 5,4 m, representerar en torvkvantitet av mer än 1 200 millioner kbm. Från republikens övriga torvmossar föreligga inga kvantitetsuppgifter; visst är emellertid, att Estland äger

¹ H. von Winkler, Über Umfang und Abbauwürdigkeit estländischer Bodenschätze, Greifswald 1920, sid. 16—20.

² Eesti Statistika, nr 3—4, sid. 68, 1922.

ofantliga torvtillgångar och att dessa utgöra en av landets förnämsta naturrikedomar. Vad som dock synes försvåra ett allmännare utnyttjande av de stora torvtillgångarna är den ekonomiska frågan, som står i samband med torkningen av torven. Torkad erbjuder torven ett värmevärde (3 000—4 000 kalorier), som gott tävlar med brännskiffern samt lämnar blott en tredjedel av den senares askhalt.

I ett land med Estlands enformiga slättlandstopografi är icke att vänta, att vattenkraften med dess fordran på fallhöjd och fallavsatser skall representera någon större energikälla. Nämnvärdare fallhöjder uppvisa endast de floder, som hava att passera den estniska glinten, och här ligga forsarna vid Narva (6 m) samt Jägala- och Keilaflodens (resp. $6\frac{1}{4}$ och $5\frac{1}{2}$ m) vattenfall. Kommer så därtill, att för flodernas användning såsom större energikälla för industrien utom fallhöjden även en ansenlig vattenmängd fordras, erbjuda flertalet av landets floder genom sin särskilt sommartid ringa vattentillgång en för republikens industri obetydlig energikälla. Estlands totala vattenkraft uppskattas till 86 000 hkr. (Enbart Trollhättefallen i Sverige representera under normala förhållanden 138 000 hkr). Av dessa komma icke mindre än 60 000 hkr på Narva forsar, delvis utnyttjade av textilindustrien, som där fått sitt centrum. Vattenkraften i Narva forsar och inom landet i övrigt har industrien hittills endast i ringa grad tillgodogjort sig.

Estlands skogar (f. n. något mer än 700 000 hektar) hava under de sist gångna åren beklagligt nog alltför mycket anlåtats ej blott såsom bränsle i hemmen utan även i mycket stor utsträckning å lokomotiv, ångbåtar och för fabriksdrift. Orsaken till den något skoningslösa behandlingen av landets skogar ligger i den låga estniska valutan, som medfört att kol från utlandet ställt sig alltför dyrbara, varför man gripit till skogen, som eljest i form av grövre och finare virke kunnat lämna betydligt värdefullare produkter än ved. Lyckligtvis inse numera esterna vikten av en bättre skogshushållning och söka mer och mer att i torven och brännskiffern erhålla ett billigare bränsle.

Estlands industri baserar sig på dels inhemska, dels importerade råvaror. Sålunda hava bland de förstnämnda flera av jordbrukets och boskapsskötselns samt även fiskets produkter gjorts till föremål för industri. Landets skogstillgångar hava givit upphov till trävaru-, trämasse- och pappersindustrier, och baserad på inhemska råvaror har en mycket betydande »jord- och stenindustri» uppstått. Flera av Estlands industrier äro dock beroende av en betydande varuin-

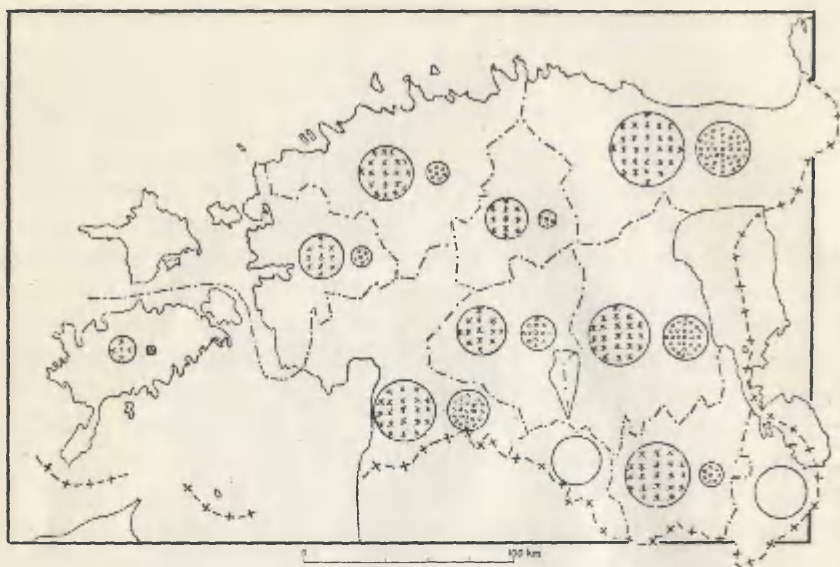

Fig. 7. De olika kretsarnas barr- och lövskogsarealer, uttryckta medelst cirkelytor i kartans skala.

försel. Sålunda är man nödsakad importera metaller och metallvaror för landets härpå grundade industri, och för att tillfredsställa textilindustriens krav på råvara måste införsel av bomull och även ull äga rum. Även en del andra industrier såsom t. ex. läder- och vissa njutningsmedelsindustrier basera sig huvudsakligen på importvaror.

Flera orsaker hava bidragit till att den estniska industrien ännu icke uppnått den höjd, på vilken den stod vid världskrigets utbrott. Genom den låga valutan ställer sig råvaru- och kolimporten i vissa fall alltför dyrbar för fabriksverksamhetens återupptagande, för att icke tala om att genom kriget en del fabriker förstörts. En mycket stor svårighet har vållats den estniska industrien genom den allmänna depressionen, som kriget medfört, samt genom de rådande förhållandena inom Ryssland. Detta land utgjorde förr avsättningsområdet för de estniska industrialstren, men efter kriget har man måst försöka att finna annan marknad för desamma.

De ovannämnda orsakerna hava huvudsakligen haft till följd, att en del fabriker ännu ligga nere, medan andra drivas med långt ifrån fulltalig arbetsstyrka. I fråga om de industriella företagens geografiska läge inom republiken komma mer än 50 % av dessa på de

bägge städerna Reval och Dorpat. I Narva och Pernau äro även många fabriker belägna.

Gynnad av lättheten att från utlandet erhålla råvara, uppvisar den estniska staten en betydande *metallindustri*, inom vilken mer än en tredjedel av landets industriarbetarestam är sysselsatt. Metallindustrin är huvudsakligen koncentrerad till Reval; för övrigt är endast Dorpat viktigare metallindustriort. Av landets industrier har särskilt metallindustrin haft stora svårigheter att kämpa med, som bl. a. medfört, att en del fabriker nödgats inrikta sig på helt annan produktion än före världskriget. Så t. ex. har den stora firman Krull (Reval), från vilken 95 % av samtliga i Ryssland före kriget gjorda kylanläggningar utgått, måst övergå till produktion av torvupptagningsmaskiner och plogar. I vaggonfabriken Dwigatel (Reval), som var inriktad på avsättning till ryska statsbanorna, var man förra året (1922) sysselsatt med tillverkning av flygmaskiner, och vid andra fabriker pågick reparation av ryska staten tillhöriga lokomotiv.

Till de största anläggningarna inom metallindustrin må utom de båda ovannämnda även räknas i Reval gjuterifabriken Ilmarine och den elektromekaniska fabriken Volta samt i Dorpat dess telefonfabrik och maskinfabriken Tegur. Slutligen bör nämnas landets skeppsvarv, av vilka de tre största, belägna i Reval, före världskriget sysselsatte ett antal av icke mindre än 7 000 arbetare.

Under det att metallindustrin har sitt huvudcentrum i Reval, utgör däremot Narva medelpunkten för landets före 1914 storartade *textilindustri*. I sistnämnda stad ligger icke endast republikens största linne- och näst största klädesfabrik utan därjämte den före världskriget i fråga om spindlarnas antal största bomullsfabriken i Europa (Krähnholm, sysselsättande förr c. 11 000, år 1922 c. 1 500 arbetare). Textilindustrin i landet har dock f. n. icke så stor omfattning som före kriget, beroende på svårigheten att erhålla kredit samt bristande avsättningsmöjligheter österut. Produktionen giver f. n. sysselsättning åt endast 7 000 mot förut 19 000 arbetare. Av landets mera betydande textilfabriker må även nämnas den f. n. med Krähnholm i storlek tävlande Baltiska bomullsfabriken i Reval med produktion av garn, väv och sytråd samt klädesfabrikerna Sindi (utanför Pernau) och Käräla (på Dagö). Utom dessa äger republiken en mängd linnefabriker, av vilka flertalet äro belägna i Syd-Estland, linets odlingsområde. De sjutton största textilfabrikernas sammanlagda produktion under år 1921 belöpte sig till något mer än 11 millioner kronor, varav kommo på bomulls-, kläde- och linneindustrierna respekt-

Fig. 8. Karta över områden med mer 30 % skog. De grova linjerna omsluta de mest skogbevuxna arealerna, mer än 50 %.

tive 64, 24 och 12 %. Den betydande bomullsindustrien har icke endast avsättning inom det egna landet utan även utomlands, såsom i Lettland, Litauen och Tyskland, vartill kan läggas, att Krähnholms fabrik förlidet år (1922) hade stora beställningar från Rumänien och Bulgarien.

Ovan har nämnts, att Estlands skogar, på vilka dess *träindustri* är grundad, genom agrarreformens genomförande helt och hållet kommit i statens ägo. Väl vårdade av sina forna ägare, hava de genom det senaste krigets skövling samt för täckande av landets bränslebehov blivit hårt åtgångna men medgiva dock en träindustri med en i förhållande till republikens totala årliga utförsel högst betydande export (år 1921 47,6 % av samtliga exportvaror).

Landets skogar omfatta 74 % barr- och 26 % lövskog. De förnämsta skogsområdena äro belägna inom kretsarna Wierland och Pernau, där även landets största sågverk finnas. Å fig. 7 äro inlagda cirkelytor, angivande i kartans skala de olika kretsarnas barr- och lövskogsarealer (med resp. barr- och lövskogsbeteckning). För kretsarna Walk och Petschory föreligga väl uppgifter om totala skogsarealen (de tomma cirkelytorna), men ej om hur denna fördelar

sig på barr- respektive lövskog. Å fig. 8 är angiven förekomsten av mer än 30 % skog.

Sågverksindustrien representeras av ett par hundratal sågverk, varav dock flertalet äro högst obetydliga och tillfredsställa endast det lokala behovet, medan blott ett tiotal spela någon roll för export. Deras geografiska fördelning betingas av närheten till avverkningsområde, flottleder eller gynnsamt läge för utförsel. Stora äro de timmerkvantiteter, som transporteras nedför Pernaus flodsystem till de nära mynningen belägna sågverken, av vilka ett med en årlig produktion av 4 000 std. är republikens största. För skogarna i Wierland utgör i dess östra del Narowaflo den en viktig transportled, liksom för dem i kretsens mellersta del floden Purz och västra del floden Kunda delvis tjäna ett motsvarande ändamål. Produktionen från de nedanför Narva belägna sågverken har dock under de sista åren varit obetydlig. Orsaken till nedgången uppgives vara dels bristande avsättningsmöjligheter, dels det oroliga läget i grannskapet av det bolsjevikiska Ryssland.

Till följd av tillgång på timmer från trakten av Wirtsjärw och gynnade av Embach såsom flottled, har invid Dorpat en del sågverk uppstått, vilkas produktion dock icke kan tävla med Pernau-sågverkens. Men jämte Pernau, Narva och Dorpat må även anföras ett fjärde sågverkscentrum, Reval, i vars närhet tre större sågverk äro belägna. Trots de estniska sågverkens f. n. ringa produktion, endast omkring 13 000 std., exporteras härav icke mindre än 75 %.

Snickeri- och möbelfabrikationen har framför allt genom produkter från firman A. M. Luther, Reval, gjort sig känd. Vid denna fabriksanläggning, sysselsättande under normala förhållanden 2 000 arbetare, tillverkas utom möbler och fanér även stolsitsar och björkkartonger, och särskilt hava de bägge sistnämnda alstren vunnit en mycket stor spridning utanför det egna landet, såväl i Europa som Amerika. En svårighet¹ erbjuder sig dock för fabriken att anskaffa björkvirke, som den delvis nödgas importera, förlidet år från Finland och Lettland. Av större fabriker utom den nu nämnda äro ytterligare två belägna i Reval, som är centrum för ifrågavarande gren av träindustrien, samt en i vardera av städerna Dorpat och Pernau. I övrigt ligga flera mindre möbel- och snickerifabriker utspridda över landet.

Av Estlands samtliga industrier har efter världskriget ingen arbetat under mera gynnsamma förhållanden än *pappersindustrien*, och det har icke yppat sig några svårigheter för densamma att finna avsätt-

¹ Enligt meddelande från Kaubandus — Tööstus ministeerium, 20 dec. 1922.

ning för sina alster. Av landets mera betydande trämassfabriker är den förnämsta i Reval och två vid nedre loppet av Jägala, öster om Reval, och uppvisade under år 1921 en sammanlagd produktion av c. 8 900 ton trämassa. Republiken äger fem pappersfabriker, av vilka de två största ligga i Reval, två vid Reval — Pernau-banan, stationerna Kohila och Türi, samt en, Rápina, nära Peipussjön och sydost om Dorpat. Det förnämsta avsättningsområdet är Ryssland, och till detta land gick under år 1921 icke mindre än 95 % av Estlands pappersexport. Hela produktionen av papper och trämassa uppgick nämnda år till omkring sex och en halv millioner kronor.

Som Estland äger icke endast riklig tillgång på brännskiffer och torv utan även för kalk- och cementfabrikation lämpliga råvaror, har en rätt betydande *jord- och stenindustri* uppstått.

Brännskifferbrotten äro belägna i närheten av Jöhvi vid banan Reval—Narva. Dessa statliga företag uppvisa en ständig ökning ifråga om årsproduktionen, vilken sålunda år 1919 utgjorde c. 9,5, år 1920 46, år 1921 57 och år 1922 c. 125 tusen ton, varav största delen som nämnt gått till landets cementindustri. Brännskifferbrytningen synes inom en snar framtid bliva än större, dels såsom en följd av ökad insikt om dess användbarhet, dels ock därav att staten beviljat koncession på brytning förutom åt inhemska även åt ett tyskt, ett belgiskt-franskt och några engelska bolag.

Inom Nord-Estland, där kalkstenen mångenstädes träder i dagen, är det icke att undra på att denna, lätt tillgänglig som den är, brytes och utnyttjas. Den användes såsom byggnadsmaterial, hugges för skilda ändamål och får på landsbygden bl. a. göra tjänst till murar runt åkertegar och trädgårdsland. Kalkstensbrotten äro talrika, men å andra sidan har endast Ösel och trakten kring den på Hapsalbanan belägna stationen Vasalemma (Vasalemmarmor) att uppvisa sten av högre kvalitet.

Tack vare förekomsten av den kambriska blå leran och gynnade av kalkstenstillgången hava vid Wierlands nordkust tvenne storartade cementfabriker, Portkunda och Asserin, uppstått. För produktionens avsättning äga de bägge anläggningarna de bästa förutsättningar, belägna som de äro vid Finska viken och förbundna genom bredspåriga banor med landets järnvägsnät (fig. 6). Under normala förhållanden sysselsattes 1 400 arbetare vid de båda fabrikerna, vars årliga produktion uppgick till 350 000 fat cement vardera. Efter kriget har tillverkningen varit ringa och utgjorde t. ex. år 1921 för Portkunda och Asserin respektive 82 000 och 45 000 fat. Cementindustrien,

som förr försåg Petrograd och hela Nord-Ryssland med cement, har under de sist gångna åren lyckats finna en endast obetydlig avsättning till grannländerna.

Den obegränsade tillgången på råvara har gjort, att inom Nord-Estland kalkbränning på mångfaldiga platser äger rum för produktionsortens egna behov, men få anläggningar äro inriktade på avsättning inom annan trakt av landet och på export. Dessa sistnämnda äro framför allt koncentrerade till gränstrakten mellan kretsarna Wierland och Jerwen med Tamsalu såsom kalkfabrikationens huvudort och medelpunkt. Produktionen var förr så omfattande, att t. ex. enbart fabriken Silva i Tamsalu årligen framställde 41 000 ton kalk, men har gränsspärren mot Ryssland och den ringa byggnadsverksamheten medfört en betydligt minskad tillverkning.

Under det att de av kalksten beroende industrierna äro knutna till Nord-Estland, ligga tegelbruken spridda inom republiken. Förmäst bland dem är det vid Harriens nordkust och nära gränsen mot Wierland belägna Loksa med tillverkning av byggnads-, rör- och eldfast tegel. Liksom de båda cementfabrikerna är även denna anläggning betingad av förekomsten av den kambriska blå leran. Arbetsstyrkan vid Loksa var under normala förhållanden 250 man, och produktionen uppgick till sex millioner tegel per år. Därefter för-
tjänar nämnas tegelbruken i Dorpat-trakten, vid staden Weissenstein samt vid köpingen Rapla i Harrien.

Övriga grenar inom jord- och stenindustrien äro f. n. av mindre betydelse men komma säkerligen i framtiden att spela en viktig roll. Vid Jöelehtma, öster om Reval, har man upptagit brytning av i ungulitsandstenen ingående fosforsyrehaltiga linser, varur ypperligt gödningsämne framställes, och vid Isborsk i Petschory-kretsen börjar man i allt större skala bryta gipsen. Vidare må erinras om landets glasindustri, representerad av fem fabriker, av vilka Järwakant i Harrien, med tillverkning av fönsterglas, må nämnas.

Vid behandlingen av landets energikällor har torvindustrien redan berörts. För torvens tillvaratagande finnas, utom många smärre, tio stora anläggningar, varav hälften statliga. Bland de sistnämnda har den största, belägen vid stationen Ellamaa på Reval—Hapsalbanan, 20 torvpressar med en produktionsmöjlighet av inalles 120 000 kbm per år,¹ och här uppföres en elektrisk central för leverans av ljus och kraft till Hapsal och Reval. En annan av de statliga anläggningarna, Jööpre-mossen, är förut nämnd. Av de icke statliga äger

¹ Enligt meddelande från Kaubandus — Tööstus ministeerium, juli 1922.

Wierlands kretsförvaltning ett större torvföretag utanför Wesenberg, Reval likaledes ett utanför denna stad samt textilfabrikerna Krähnholm vid Narva och Sindi nära Pernau vardera ett.

Estlands *läderindustri*, som liksom flertalet av landets industrier lidit svårt av kriget, räknar f. n. tre stora fabriker, därav en i staden Wesenberg och två i Reval, samt några mindre bl. a. i Dorpat och Pernau. Såsom råmaterial för läderindustrien lämnar det egna landet årligen c. 75 000 stycken kohudar och 125 000 stycken kalvhudar; dock måste landet, vad beträffar det förra slaget, importera betydande kvantiteter. Läderindustriens totalproduktion år 1921 utgjorde 150 000 stycken sul- och remläder och 120 000 stycken bindsuleläder och kalvskinn. Exporten samma år gick förnämligast på Ryssland, vilket land i framtiden säkerligen kommer att vara icke endast den estniska läderindustriens främsta avnämare utan även den huvudsakliga producenten för dess råvara.

Den *kemiska industrien* i Estland är baserad dels på importerade, dels inhemska råvaror. De förstnämnda bearbetas företrädesvis av den stora firman Mayer i Reval, som producerar bl. a. svavel- och saltsyra, blyvitt, soda och antimon, vilka produkter till stor del exporteras. På bearbetning av råvaror, som Estland själv äger, har en mängd kemiska fabriker inriktat sig. Sålunda har tvålfabrikationen utvecklats sig med största produktionen i Reval och Dorpat. Landets rika tillgång på linfrö har givit upphov till linolje- och fernisstillverkning vid bl. a. två fabriker i Reval, en vid Fellin, en vid stationen Halliste (söder om Fellin) och en vid Sindi (nära Pernau). På den vid destilleringsverken i Werro och Reval erhållna rena spriten är landets parfymtillverkning baserad. Ur skogarna utvinnas, såsom exempelvis vid Sindi, tjära, träkol, träsprit och ättika, och den mycket rika tillgången på asp har låtit en lovande tändsticksindustri komma till stånd, representerad av fyra fabriker, belägna i Weissenstein, Fellin, Pernau och Reval. Genom destillation av brännskiffern utvinnas flera värdefulla produkter, såsom brännolja, smörjolja, gasberedningsolja och bensin. Med ur brännskiffern utvunnen lysgas hava Revals och Dorpats gasverk under några år försett nämnda städer med belysning. Det stora intresse, som ägnas tillvaratagandet av landets brännskiffertillgångar, skall säkerligen inom en snar framtid även visa sig i en betydligt större produktion av nämnda destillationsprodukter, än vad nu är fallet.

Estland har att uppvisa en mångsidig *livs- och nyttningsmedelsindustri*. Vad beträffar den förra, intager mejerihanteringen ett viktigt

rum, medgivande utöver landets egna behov en betydande export. Före år 1911 voro mejerierna uteslutande knutna till godsens, men från denna tid började kooperativa rörelser bildas inom mejerinäringen, vilket medförde en oanad utveckling åt densamma, nya mejerier grundades, och redan 1914, vid krigsutbrottet, funnos inom det område, som nu bildar republiken Estland, icke mindre än 165 sådana. Efter tillbakagång genom kriget har mejerihanteringen, som bedrivs kraftigast i kretsarna Dorpat och Fellin, åter skjutit fart, och från senare hälften av år 1921 har en alltmer ökad export av mejerivaror begynt. Enligt senast tillgängliga uppgifter,¹ omfattande de tio första månaderna 1922, utgjorde exporten c. 858 tusen kg smör och något mer än 100 tusen kg ost. Med mejeriprodukterna plägar även sammanföras lantushållningens produktion av ägg och kött, varav under nämnda månader exporterades omkring 2 miljoner ägg och 890 tusen kg kött. Huvudsakliga avnämare voro för smör Sverige och England (resp. 462 och 226 tusen kg), för ost Ryssland och Tyskland (resp. 67 och 26 tusen kg), för ägg Sverige (1,6 miljoner st.) samt för kött Ryssland och Sverige (resp. 584 och 229 tusen kg). Av den sammanlagda exportkvantiteten av dessa fyra lantmannaprodukter utgör den till Sverige icke mindre än 41 %, närmast kommer Ryssland med 34 % och England med 10 %.

Beträffande livsmedelsproduktionen i övrigt äger Estland tvenne brödfabriker, den förnämsta i Reval, den andra i Dorpat. Landets stora jästfabrik är även belägen i sistnämnda stad. Potatismjöls-, stärkelse- och sirupframställningen är huvudsakligen knuten till det potatisrika Nord-Estland, framför allt kretsen Wierland, därnäst Jerwen. Utanför det egna landet har särskilt fiskkonserveringen gjort sig känd. Rökerier för detta ändamål finnas i såväl Reval som Baltischport, och nedläggning av »killo» (vassbuk) sker i denna trakt till högst betydande kvantiteter i och för export.

Liksom bland livsmedelsproduktionens grenar mejerihanteringen framstår såsom den mest betydande, så intager inom njutningsmedelsframställningen sprittillverkningen obestriddligen främsta rummet. Hur mycket i själva verket spritproduktionen betyder för Estland, får man en föreställning om, när i riksstaten år 1922² av landets statsinkomster (ej fullt 70 millioner kronor) enbart spritmonopolet inbragte nära en femtedel (13,3 millioner kronor). De talrika estniska spritbrännerierna före kriget voro huvudsakligen knutna till godsens

¹ Erhållna meddelanden från Kaubandus — Tööstus ministeerium, december 1922.

² Riigi Teataja, nr 53—54 1922.

och uppvisade exempelvis året 1913—14 en produktion av sammanlagt 426 tusen hektoliter. Sedan sprittillverkningen vid slutet av världskriget helt avstannat, har den inom den nya staten återupptagits vid en mängd brännerier, varav flertalet (c. 70 %) äro belägna inom de på potatisodling rika kretsarna Wierland, Jerwen och Harrien. Produktionen har redan vuxit till den storlek, att man räknar med en årlig export av 60 tusen hektoliter. I samband med sprittillverkningen må även nämnas den i en rask utveckling stadda likörproduktionen, bunden huvudsakligen vid städerna Reval och Dorpat.

Utom sprittillverkningen står ölframställningen högt. Den estniska ölproduktionen, som före världskriget bedrevs så kraftigt, att den medgav en betydande export — större mängder porter till London — avstannade visserligen genom kriget men har sedan år 1921 åter upptagits, och äro f. n. åtta bryggerier i verksamhet. Av dessa äro ett vid stationen Jöhvi (Wierland), ett vid stationen Saku (söder om Reval) och ett i Dorpat de förnämsta.

Estniska republikens uppkomst och gränsspärren mot Ryssland har givit upphov till två nya industrier, som här böra nämnas. Efter att före kriget hava haft god tillgång på ryska tobaksvaror, var man efter detsamma nödsakad införa engelska och amerikanska cigarretter. Detta ställde sig dock för dyrbart, varför esterna upptogo en egen tobaksindustri, baserad på importerad råvara. Denna industri, som fått en oväntad framgång, räknar bl. a. fem större fabriker, varav fyra i Reval och en i Dorpat.

Den andra nya industrien omfattar tillverkningen av choklad, konfekt o. d. Även på detta område var man förr hänvisad till rysk produktion, men har nu, särskilt vad beträffar chokladtillverkningen, en icke obetydlig inhemsk produktion kommit i gång; de förnämsta företagen ligga i Reval.

Handel och samfärdsel. Estland uppvisar icke endast en inrikes- och utrikes- utan även en betydande transitohandel. Under år 1921 utfördes¹ 120 tusen ton varor (transitogods ej medräknat), varav hälften utgjordes av trävaror (därav $\frac{4}{5}$ till England) och en fjärdedel av livs- och njutningsmedel (därav $\frac{2}{3}$ till Ryssland). Av exporten kommo pappers- och textilvaror i respektive tredje och fjärde rummet. Estlands export var till 39 % riktad på England, 29 % på Ryssland, 8 % på Holland samt på Sverige och Finland vardera 6 %

Importen utgjorde för nämnda år 154 tusen ton (transitogods ej medräknat), varav livs- och njutningsmedel 40 % (därav mer än

¹ Eesti Statistika, 1922, nr 5, sid. 51.

hälften från Tyskland), kol, oljor etc. 25 % (huvudsakligen från England) samt metaller, metallvaror och maskiner något mer än 10 % (huvudsakligen från Tyskland). Beträffande de olika ländernas andel i Estlands import, kommo på Tyskland 40 %, England 28 %, Finland 13 % och Sverige 5 %.

Under det att den estniska transitohandeln på Lettland är mycket blygsam och huvudsakligen rör sig om Finlands pappersexport till den lettiska republiken, är Estland så mycket viktigare som genomgångsland för handeln på Ryssland. Till detta land gingo över Estland under år 1921 nära 200 tusen ton transitovaror, vartill bör läggas 40 tusen ton estniska exportvaror. I samband härmed förtjänar nämnas, att Lettlands totala varutransport över den lettisk-ryska gränsen utgjorde samma år endast 70 tusen ton. Transitogodset, som under det ovannämnda året passerade genom Estland på väg till Ryssland, bestod till 45 % av livsmedel (spannmål framför allt) och nära 40 % av maskiner, metaller och metallvaror (jordbruksmaskiner och järnvaror mestadels). Varorna förskrevo sig huvudsakligen från Tyskland (40 %), Sverige (18,3 %) och England (17,8 %).

Då största delen av Estlands import-, export- och transitohandel nödvändiggör trafik över Östersjön, ställas höga fordringar på landets hamnar. Hapsal och Arensburg med sitt hamndjup av endast tre meter fylla knappast något annat ändamål än såsom frekventerade badorter. Beträffande hamnarna i norr kan visserligen Narvas uthamn, Narwa-Jöesuu, genom ofta företagen uppmuddring hålla ett djup av 4,5 m, men då den icke har annan förbindelse med det tretton kilometer ovanför liggande Narva än den blott för mindre båtar farbara floden, fyller den icke anspråken på en god hamn, vilket icke hindrar, att före kriget, trots den besvärliga omlastningen, betydande kvantiteter bomull — denna vara tillföres Narva numera per järnväg — jute, stenkol och koks infördes denna väg. Vad slutligen angår de båda nordkusthamnarna Portkunda och Loksa, så tjäna dessa endast därvarande industrier, vilka nämnts i annat sammanhang. Återstår sålunda såsom landets viktigaste kusthamnar Reval med Baltischport samt Pernau.

Under den ryska tiden voro Reval och Baltischport vinterhamnar åt Petrograd, och samma egenskap behålla de i stort sett ännu i och med Estlands transitohandel. Under det att farvattnen vid Riga och Petrograd äro isbelagda flera månader av året, har man beträffande Reval att räkna med ishinder blott omkring $1\frac{1}{2}$ månad, och om under denna tid isbrytaren ej förmår hålla segelrännan öppen,

ledes sjöfarten över det endast 40 km västligare belägna Baltischport, som står i järnvägsförbindelse med Reval och det estniska järnvägsnätet och vars hamn visserligen kan vara stängd av is ett par veckor men i övrigt tillgänglig året om.

Revals hamn¹ äger ett djup av 7—9 m, och dess tre hamnbassänger rymma tretton fartyg av 5 000 registertons displacement eller sammanlagt 65 000 ton. Kajerna, som mäta en längd av tre kilometer, äro försedda med lyftkranar, upplagsplatser för import, export- och transitogods, bred- och smalspåriga banor i förbindelse med landets järnvägsnät, varumagasin, spannmålselevator med en kapacitet av över 4 000 ton samt för tull- och hamnpersonal ett flertal byggnader. Fartyg inne i hamnen äro skyddade under alla vindförhållanden, de ute på den 16—30 m djupa redden ävenledes, utom vid nordliga vindar. Till följd av den ökade betydelse, som Reval fått icke blott såsom republikens huvudstad och handelsmetropol utan även såsom förmedlare av transitohandeln, hava förslag uppgjorts rörande hamnens utvidgning, varigenom dess kapacitet skulle kunna bliva nära fyra gånger större, d. v. s. höjas från ovannämnda 65 000 reg.-ton till 250 000 ton.

Baltischport är Revals vinterhamn och nybliven frihamn. Redan de svenska vikingarna uppehöll sig gärna i Rågö-viken och gjorde sig t. o. m. bofasta på de båda öarna i densamma. Under den svenska tiden insågs vikens lämplighet för hamn, och arbeten påbörjades men hunno ej avslutas, innan landet kom under Ryssland. Tsar Peter började här anlägga en krigshamn och stad, men efter hans död fullföljdes ej arbetet. Vad som gör att den lilla hamn, som på 1760-talet kom till stånd, i våra dagar synes få en alltmer ökad betydelse för Estlands handel, är den år 1871 erhållna järnvägsförbindelsen med Reval. Baltischports hamn har under de sista åren fördjupats till $6\frac{1}{2}$ m, men till följd av de stora uppgifter, som ställas på densamma — icke minst såsom frihamn — har ytterligare arbete företagits för dess utvidgning.

Under det att utrikeshandeln framför allt berör Nord-Estland (Reval), kommer endast en mindre del på Syd-Estlands kusthamn Pernau. Denna hamn ligger vid mynningen av den i en vik av Riga-viken utfallande Pernaufloden. Djupförhållandena tillåta 5,1 m djupgående fartyg löpa in till stadens hamn, under det att de, som kräva större djup, måste stanna på redden, där omlastning på pråmar äger

¹ Die wirtschaftliche Bedeutung von Reval, ur Tallinn—Reval, ein Führer durch die Hauptstadt Eestis, sid. 8—15.

rum. Hamnen är stängd av is från mitten av december till mitten av mars. Före världskriget rådde en synnerligen livlig rörelse i Pernaus hamn, dels genom den stora utförseln av lin, linfrö och skogsprodukter men än mer genom den i staden belägna sedermera under kriget nedbrända storartade cellulosafabriken Waldhof, på vilken t. ex. år 1913 kom icke mindre än 80 % av hela stadens import (3.2 millioner kronor) och en högst betydande del av dess utförsel. Nu är ej längre cellulosafabriken att räkna med, men för lin och trä skall Pernau säkert förbliva en viktig utskeppningshamn.

För den regelbundna *sjöfarten på utlandet* är Reval utgångspunkten. Estland äger åtta passagerarruter,¹ där jämväl fraktgods medtages, samt två enbart godstrafikruter. De förra äro: till Helsingfors, Stettin, Stockholm, Lybeck, Danzig (över Riga), London, New York (över Libau) och Köpenhamn (över Hangö—Stockholm). De båda godstrafikruterna äro respektive Reval—Hamburg och Reval—Bremen via Finland. Som flertalet ångfartyg i den lilla estniska handelsflottan endast lämpa sig för kustfart, trafikeras dessa ruter huvudsakligen av utländska fartyg. På tre trader, Stockholm, Stettin och Danzig, gå dock även estniska ångfartyg.

Kustfarten, som helt ombesörjes av mindre estniska ångbåtar, avser dels att sätta kusttrakten närmast öster om Reval i förbindelse med huvudstaden, dels ock att förmedla persontrafik och varutransport mellan fastlandet och de tre största öarna i väster, Ösel, Dagö och Mohn. I samband härmed må nämnas överfartsorterna mellan Dagö och fastlandet, nämligen Heltermaa på Dagö samt Hapsal och Rohuküla på fastlandet. Till den sistnämnda orten har Reval—Hapsalbanan utdragits för att möjliggöra en snabbare persontrafik mellan Reval och badortsstaden Arensburg. Det på ön Mohn liggande Kuiwaste har fått en viss betydelse genom att det angöres av alla norr- och södergående fartyg. Mellan denna ort och det mitt emot på fastlandet liggande Virtsu äger icke någon egentlig regelbunden trafik rum; dock passera här mindre båtar, ofta nog segelbåtar, men i en framtid, när Arensburg får järnvägsförbindelse över Mohn med fastlandet, kommer såväl Virtsu som Kuiwaste att bliva betydelsefulla överfartsorter.

Såsom naturliga *vattenvägar inom landet* framstå de båda sjöarna Peipus och Wirtsjärw och den dem sammanbindande Embachfloden såsom de viktigaste. Visserligen är Pernaufloeden från staden till sju kilometer uppför floden farbar för tre meter djupgående fartyg, och

¹ Uppgiften angående trafikruterna avser år 1922.

prämtrafik äger rum; dock anlitas denna korta sträcka ej mycke såsom transportled. Narowaflo den är till hela sin längd segelbar ovanför och nedanför Narva forsar, men dessa verka så hindrande på flodens utnyttjande såsom kommunikationsled, att Peipus framstår såsom ett slutet och avgränsat trafikområde. I övrigt äro de estniska floderna särskilt sommartid alltför vattenfattiga för att de såsom inre vattenvägar skulle hava någon betydelse.

Centrum för handeln på Embach, Peipus och Wirtsjärw är Dorpat, som trots sitt läge långt inne i landet är — en hamnstad och såsom sådan kommer att utvecklas än mer, sedan hamnen förlidet år med stickspår förbundits med banan Reval—Walk. Å Embach är f. n. trafiken Dorpat—Wirtsjärw till följd av forsar och stenig flodbädd ringa i jämförelse med den mellan Dorpat och Peipus. På den förstnämnda flodsträckan förekommer sommartid prämtrafik, och medelst ångslupar underhålles regelbunden förbindelse mellan Dorpat och bryggorna utmed Wirtsjärw. Dessa ångslupar stå i samtrafik med bilrut mellan staden Fellin och Ojo vid Wirtsjärws nordända.

Embachflodens nedre lopp mellan Dorpat och Peipus är en både för person- och godstrafik mycket anlita d förbindelseled. Dagligen uppehållas en mängd turer mellan staden och de många bryggorna längs floden, vartill kommer ångbåtstrafik med kustsambhällena längs estniska Peipusstranden. Sålunda gå ångbåtar norr ut till Narowaflo den, angörande bl. a. Kallaste och Mustvee. Ångbåtlinjen nedåt södra Peipus sätter köpingen Vööbsu, i vars grannskap Rápina pappersbruk är beläget, i förbindelse med Dorpat. En livlig trafik med den ryska stranden av Peipus, framför allt med staden Pskow, rådde före världskriget men har sedan dess ännu ej kommit i gång. Ved och trävaror från Peipushamnarna fraktas till Dorpat dels på pramar, dels på de s. k. »lodjen», breda, grundgående segelfartyg med stor lastningsförmåga, och med de regelbundet trafikerande ångbåtarna införas till staden fisk och lantmannaprodukter, från Vööbsu även papper. Till samhällena vid Peipus utföras från Dorpat kolonial-, manufaktur- och andra fabriksvaror.

I och för förbättrandet av landets inre vattenvägar hava olika förslag uppgjorts. Ett av dessa, som mycket erinrar om Göta kanal i Sverige, avser att, utnyttjande Pernau-floden, Fellin- och Embachdalarna, Narowaflo den och de båda stora sjöarna, skapa en sammanhängande vattenväg mellan Rigaviken och Finska viken. Denna bleve icke blott en viktig trafikled; genom densamma förhöjdes de angränsande skogarnas värde, och genom det i förslaget ingående

sänkandet av Peipussjöns vattennivå skulle stora nu försumpade områden i dess omgivning vinnas för jordbruket. Huruvida detta förslag blir genomfört, är ovisst, men att en kanal förbi Narva forsar kommer till stånd, är högst sannolikt.

Estniska republikens *järnvägar* (fig. 4) förskriva sig med få undantag från ryska tiden, och liksom i Ryssland hava banorna i Estland till följd av jämna terrängförhållanden kunnat dragas långa sträckor raklinjigt. Tyvärr synas de estniska banorna i likhet med de ryska hava dragits med tanke mera på genomgångs- än lokaltrafik — rent lokala terrängförhållanden kunna även tänkas i någon mån hava bidragit — och finner man sålunda t. ex. städerna Fellin, Werro och Petschory belägna på ett avstånd av respektive $1\frac{1}{2}$, 2 och $3\frac{1}{2}$ km från närmaste järnvägsstation.

Rysslands, framför allt Petrograds, behov av vinterhamnar ledde till anläggande av Estlands första järnväg, Narva—Reval (1870)¹ och dess förlängning till Baltischport (1871). Genom dragandet av en järnväg från Tapa på denna bana erhöi Dorpat (1876) förbindelse med Reval. Från Dorpat utbyggdes banan ned till Walk (1889), som samtidigt även fick järnväg öster ut till det nu strax utanför Estlands gräns liggande Pskow. Jämte den 1905 tillkomna bandelen Keila—Hapsal äro samtliga dessa järnvägar bredspåriga statsbanor inom estniska republiken och hava samma spårvidd som de bredspåriga banorna inom Ryssland (1 524 mm), d. v. s. 8,9 centimeter större än den i Västeuropa vanliga (1 435 mm). En del industrianläggningar såsom cementfabrikerna Portkunda och Asserin hava skaffat sig förbindelse med ovannämnda järnvägar och givit sina banor samma spårvidd.

Estland har även smalspåriga järnvägar med en spårvidd av 750 mm. Till de statliga bland dem höra dels en republiken tillfallen kort bansträcka av den i övrigt helt inom Lettland gående järnvägen Walk—Marienburg—Stockmannshof, dels den under världskriget byggda banan Weissenstein—Tamsalu, vilken senare förenar de båda från Reval och Tapa utgående järnvägarna. Av ringa betydelse äro de från kriget stammande fästningsbanorna vid Reval. Så mycket viktigare är den privata banan Reval—Pernau, som tillkom Pernau—Fellin år 1896 och Fellin—Reval år 1901.

Genom de estniska järnvägarnas sträckning hava några mera betydande järnvägsknutar uppkommit. Sålunda sammanlöpa i norr i själva huvudstaden Reval samt i köpingen Tapa viktiga banor. Det

¹ Mettig, C., Baltische Städte, Riga 1905, sid. 180 och 411.

förr så betydelsefulla Walk i söder, varest fem bansträckningar för enades, har genom uppdragandet av gränsen mellan Estland och Lettland, som redan nämnts, delats i ett estniskt och ett lettiskt Walk. Vilken betydelse det förra såsom järnvägsknut kommer att få, kan endast framtiden utvisa. Övriga järnvägsknutar äro Tamsalu och Turi, ändpunkter för banan över Weissenstein, samt vidare Keila på banan till Baltischport ävensom det till följd av landets erhållna sydgräns nu obetydliga Möisaküla på järnvägen till Pernau.

De estniska järnvägarnas sammanlagda längd uppgår till föga mer än 1 000 km, och järnbanenätet är långt ifrån finmaskigt, i det att på tio tusen hektar komma (år 1921) endast 2,1 km järnväg. Motsvarande tal för Sverige är (1914) 3,4 km och, om de sex nordligaste länen frånräknas, 7 km. Samtliga banor äro enkelspåriga och tåghastigheten mindre än i Sverige. Enligt officiella kommunikationstabellen (juni 1922) utgjorde medelhastigheten på linjen Reval—Narva 23 och Reval—Walk 30 samt på smalspåriga banan Reval—Pernau blott 15 km, en hastighet, som understiger de svenska persontågens (36 km).

De ökade krav, som transitohandeln ställer på järnvägarna — år 1921 uppvisar godstrafiken på statsbanorna 142 millioner tonkm, varav icke mindre än en tredjedel på transitohandeln — göra det nödvändigt för Estland att bygga en särskild transitolinje Reval—Moskva, varå Estland även beviljades koncession i fredsfördraget med Ryssland¹ den 2 febr. 1920. Estlands strävan att även kunna draga en del av handeln från trakten kring Smolensk och rent av från Donez-området upp över det egna landet för att därigenom icke blott säkerställa spannmålsimporten för eget behov utan även skaffa staten ökade inkomster genom transitering av denna och andra varor, har lett till uppgörande av plan på en bana Smolensk—Petschory—Dorpat—Fellin—Pernau fram till Ösels västkust, där en större isfri hamn skulle byggas. Denna plans realisering, huru önskvärd den än framstår för Estland, torde dock låta vänta på sig, men en del av projektet, en järnväg Dorpat—Petschory, blir utan tvivel en snar verklighet.

Ett järnvägsförslag, som framkommit och som synes först böra realiseras, går ut på att medelst järnväg förena Pernau med lämplig station på Hapsal-banan för att erhålla en snabb förbindelse med Reval. Slutligen må nämnas ett förslag till tvärbana Pernau—Must-

¹ H. J. Ryman, Treaty of peace between Russia and Esthonia, sid. 14.

vee (vid Peipus). Utom att denna bana skulle bliva en viktig förbindelseled mellan östra och västra delen av landet, skulle den även skänka hamnen Mustvee en ökad betydelse.

Att Estlands ernående av gynnsamma kommunikationer inåt Ryssland även är ett svenskt intresse, därom vittnar den under de senare åren livliga diskussionen om lämplig snabbtrafikrut mellan Sverige och Ryssland, varvid förslag framkastats på ångfärjeförbindelse med Finland eller Estland och i senare fallet med en sträckning antingen Nynäshamn—Baltischport (361 km) eller ock Kapellskär—Baltischport (286 km).

* * *

Sådan ter sig Estlands geografi i våra dagar. Eggade av den nyvunna friheten, som esterna efter många århundradens förtryck lyckats tillvinna sig, kommer detta energiska folk att målmedvet sträva både för den andliga odlingens och för den materiella kulturens, såsom produktionens, handelns och samfärdselns, utveckling, och detta skall för visso hava till följd, att landets geografi inom en snar framtid blir mycket rikare och på många områden kommer att uppvisa delvis andra geografiska drag, än de ovan tecknade.

Stockholm. Juni 1923.

T a b e l l i.

<i>Forna Estlands-guvernemetets kretsar:</i>		
I. Harrien (Harju)	5 739,5 kvkm	220 748 inv.
II. Jerwen (Järva).....	3 034,2 »	58 203 »
III. Wierland (Viru).....	7 278,9 »	149 429 »
IV. Wiek (Lääne).....	4 697,8 »	75 815 »
<i>Livlands-delens kretsar:</i>		
V. Pernau (Pärnu)	5 180,0 »	94 000 »
VI. Fellin (Wiljandi)	3 996,3 »	77 017 »
VII. Dorpat (Tartu)	6 666,7 »	175 881 »
VIII. Walk (Walga)	1 640,1 »	39 667 »
IX. Werro (Võru).....	3 788,5 »	82 849 »
X. Petschory (Petseri).....	1 680,5 »	60 943 »
XI. Ösel (Saare)	2 862,8 »	57 146 »

(De romerska siffrorna återfinnas å fig. 2.)

(Invånareantalet enl. folkräkningen den 28 dec. 1922.)

T a b e l l 2.

(Fig. 4 i enlighet med tabellen).

<i>Städer</i>		<i>Köpingar</i> (med mer än 500 inv.)	
Kretsen Harrien.			
Reval (Tallinn)	123 534 inv.	Nömme.....	5 151 inv.
Baltischport (Baaltiski) ...	1 053 »		
Kretsen Jerwen.			
Weissenstein (Paide)	2 976 »	Tapa	2 398 »
		Turi	2 101 »
Kretsen Wierland.			
Wesenberg (Rakvere).....	7 663 »	Jülvi.....	1 619 »
Narva (Narwa)	27 022 »	Kunda	2 309 »
		Narwa-Jõesuu	2 334 »
Kretsen Wiek.			
Hapsal (Haapsalu)	4 251 »	Kärdla	1 578 »
Kretsen Pernau.			
Pernau (Pärnu)	18 521 »	Killingi-Nömme	1 092 »
		Möisaküla	1 901 »
		Sindi.....	1 609 »
Kretsen Fellin.			
Fellin (Viljandi).....	9 405 »	Pölsamaa.....	2 104 »
Kretsen Dorpat.			
Dorpat (Tartu)	50 055 »	Jögeva	910 »
		Kallaste	1 627 »
		Mustvee	2 745 »
		Otepää	1 774 »
Kretsen Walk.			
Walk (Walgä).....	10 853 »	Törva	1 806 »
Kretsen Werro.			
Werro (Vöru)	5 075 »	Antsla	920 »
		Vööbsu.....	497 »
Kretsen Petschory.			
Petschory (Petseri)	2 011 »		
Kretsen Ösel.			
Arensburg (Kuressaare) ...	4 038 »		

(Invånareantalet enl. folkräkningen den 28 dec. 1922).

Litteratur.

- ALLSVENSK SAMLING, utgiven av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, fr. o. m. årg. I (1914).
- ARBUSOW, L., Grundriss der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands, Riga 1918.
- BOGDANOFF, G., Die estnische Agrarreform ein Mittel zur Unterdrückung der nationalen Minoritet, Berlin 1922.
- BRAUN, G., Das Ostseegebiet, Leipzig 1912.
- DANELL, G., Baltiska svenskar, Årsbok 1909, utgiven av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet.
- DE GEER, G., Om kvartära nivåförändringar vid Finska viken, Geol. Fören. i Stockh. Förhandl. Bd 16. H. 6.

- DE GEER, S., Storstäderna vid Östersjön, Ymer 1912 H. 1.
- DEHIO S., Reval einst und jetzt, Reval 1910.
- DOSS, B., Über das Vorkommen von Drumlins in Livland, Zeitschr. der Deutsch. geol. Gesellsch., H. 1, Berlin 1896.
- EESTI STATISTIKA NR 1—2, 3—4, 5, 6—8, Riigi statistika keskbüroo väljanne, Tallinn 1922.
- ESIMISE YLDRAHVALUGEMISE EELKOKKUVÕTTED, Eesti statistika väljaannete kogu.
- FARMBOROUGH, F., Esthonia, Peoples of all nations, part 19, London 1922.
- FRIEDERICHSEN, M., Die Grenzmarken des europäischen Russlands, Hamburg 1915.
- FROMME, E., Die Republik Estland und das Privateigentum, Berlin 1922.
- GRANÖ, J. G., Eesti maastikulisel üksused, Loodus nr 2 och 4, Tartu 1922.
- GRAUTOFF, O., Die baltischen Provinzen, Bd 1, 1916.
- GREWINGK, C., Erläuterungen zur zweiten Ausgabe der geognostischen Karte Liv-, Est- und Kurlands, Dorpat 1879.
- HAUSEN, H., Studier över de sydfinska ledblockens spridning i Ryssland jämte en översikt av isrecessionens förlopp i Ostbaltikum, Fennia 32, nr 3.
- , Materialien zur Kenntnis der Pleistozänen Bildungen in den russischen Ostseeländern, Fennia 34, nr 2.
- , Über die Entwicklung der Oberflächenformen in den russischen Ostseeländern und angrenzenden Gouvernements in der Quartärzeit, Fennia 34, nr 3.
- HETTNER, A., Russland, Berlin 1916.
- KALENDER ELLER ALMANACK FÖR SVENSKARNA I ESTLAND, fr. o. m. årg. 1903.
- KENTS, J., Estimaa geograafia õpperaamat, Tartu 1921.
- KOWALEWSKI, W. J., Die Produktivkräfte Russlands, Leipzig 1898.
- KUPFFER, K. R., Baltische Landeskunde, Riga 1911.
- KUSTBON, tidning för svenskarna i Östersjöprovinserna, fr. o. m. årg. 1 (1918).
- LILJEGREN, J., Runlära, Stockholm.
- LUIGA, G. E., Die Agrarreform in Eesti, Helsingfors 1920.
- LÖNBORG, S., Adam av Bremen och hans skildring av Nordeuropas länder och folk, Uppsala 1897.
- MARHNA, M., Estland, die Esten und die estnische Frage, Olten 1919.
- METTIG, C., Baltische Städte, Riga 1905.
- NORDENSTRENG, R., Europas människoraser och folkslag, Stockholm 1917.
- PENCK, A., Die natürlichen Grenzen Russlands, Meereskunde, H. 133, Berlin 1917.
- POUR L'ESTHONIE INDÉPENDANTE, Recueil des documents diplomatiques, Publié par la délégation Esthonienne, Copenhague 1918.
- RATHLEF, K., Skizze der orographischen und hydrographischen Verhältnisse von Liv-, Esth-, und Kurland, Reval 1852.
- ROSENTHAL, H., Kulturbestrebungen des estnischen Volkes, Reval 1912.
- RUSSWURM, C., Eiböfölk oder die Schweden an den Küsten Ehstlands und auf Runö, Reval 1855.
- SCHMIDT, F., Einige Mitteilungen über die gegenwärtige Kenntnis der glacialen und postglacialen Bildungen im silurischen Gebiet, von Ehstland, Oesel und Ingermanland. Berlin 1884.
- , Excursion durch Estland, St. Petersburg 1897.
- , Geologie von Estland und Oesel, Reval 1885.
- SODOFFSKY, G., Von baltischen Küsten und Inseln, Reval 1906.
- SOHLMAN, A., Om lemmingarne av svensk nationalitet uti Estland och Liffland, Stockholm 1852.
- SOOME MESSE, Eesti osakond, Tallinn 1920.
- TALLINN—REVAL, ein Führer durch die Hauptstadt Eestis, Verlag »Arenq», Tallinn 1922.
- THE IMPORTANCE OF THE PORT OF REVAL, Reval 1921.
- TREATY OF PEACE BETWEEN RUSSIA AND ESTHONIA.
- WELLER, A., Die Agrarreform in Estland in juristischer Beleuchtung, Berlin 1922.
- VESTERINEN, E., Agricultural conditions in Esthonia, Helsingfors 1921.
- VON ENGELHARDT, A., Die deutschen Ostsee-provinzen Russlands, München 1916.
- VON WINKLER, H., Über Umfang und Abbauwürdigkeit estländischer Bodenschätze, Mittheilungen aus dem geologischen Institut der Universität Greifswald, Greifswald 1920.

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1924
